МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет будівництва і архітектури

ТЕОРЕТИЧНА МЕХАНІКА.
КІНЕМАТИКА.
КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Методичні вказівки
до вивчення курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальностей
131 «Прикладна механіка», 133 «Галузеве машинобудування»,
141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»,
151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології»,
192 «Будівництво та цивільна інженерія»
за ОПП «Міське будівництво та господарство»

Київ 2025

УДК 531.3
Т11

Укладачі: В.В. Гайдайчук, д-р техн. наук, професор;
К.Е. Котенко, канд. техн. наук, професор

Рецензент К.І. Почка, д-р техн. наук, професор

Відповідальний за випуск В.В. Гайдайчук, д-р техн. наук, професор

Затверджено на засіданні кафедри теоретичної механіки, протокол № 4 від 13 травня 2025 року.

В авторській редакції.

Теоретична механіка. Кінематика. Комп'ютерні технології : методичні вказівки до вивчення курсу / уклад. : В.В. Гайдайчук, К.Е. Котенко. – Київ : КНУБА, 2025. − 56 с.
Т11

Містять приклади задач з теоретичної механіки розділу кінематика та методику їх розв'язання з використанням комп'ютерного програмування.

Призначено для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчаються за спеціальностями 131 «Прикладна механіка», 133 «Галузеве машинобудування», 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка», 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології», і 192 «Будівництво та цивільна інженерія» за ОПП «Міське будівництво та господарство».

КНУБА, 2025

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

«Теоретична механіка» є фундаментальною дисципліною фізико-математичного циклу, що вивчає закони руху і рівноваги тіл та виникаючу взаємодію між ними. В цьому відношенню вона є основою «Опору матеріалів», «Будівельної механіки», «Теорії механізмів і машин», «Деталей машин» та інших важливих інженерних дисциплін, які охоплюють широкий спектр знань, необхідних для розробки, проєктування, будівництва та експлуатації різних механічних систем.

Загальний курс «Теоретичної механіки» розглядається в такихрозділах: статика, кінематика, динаміка та аналітична механіка. Кожний розділ курсу відрізняється специфікою тематики.

Основними задачами розділу кінематики є визначення основних законів руху та знаходження таких кінематичних характеристик: траєкторії руху, швидкості і прискорення.

Важливою передумовою для виконання такого завдання є математичне моделювання кінематичної поведінки тіла.

Наведені методичні вказівки сприяють успішному засвоєнню матеріалів дисципліни і набуттю навичок його практичного використання. Вони містять короткі теоретичні відомості і приклади задач на кінематику матеріальної точки, обертальний та плоскопаралельний рухи твердого тіла з використанням комп'ютерного програмування. Успішне засвоєння здобувачами освіти комп'ютерного моделювання і виконання розрахунків задач різного ступеня складності у розповсюдженій математичній системі *програмування MathCAD* є важливим фактором підготовки фахівця інженерного профілю.

Основною *метою даної роботи* є застосування ефективних підходів і формування методичних умов для поглибленого засвоєння студентами теоретичного матеріалу розділу «КІНЕМАТИКА» та його поширеного практичного використання.

Завданням роботи є навчити студентів використанню системи *MathCAD* для аналізу кінематичної поведінки твердих тіл і матеріальних точок відповідно до поставлених задач теоретичної механіки.

1. Кінематика точки. Визначення швидкості і прискорення матеріальної точки за заданими рівняннями її руху

1.1. Короткі відомості з теорії

Категорія задач, передбачених даним розділом, потребує використання студентами базових положень кінематики матеріальної точки.

Траєкторія руху – це сукупність (послідовність) положень точки у просторі. Якщо траєкторія руху точки є пряма лінія, то рух називається прямолінійним, якщо – крива, то рух називається криволінійним. Рух точки в просторі можна задати такими трьома основними способами: векторним, координатним і натуральним (табл. 1.1).

У векторному способі положення точки задається за допомогою радіуса-вектора, проведеного з заданої нерухомої т. O в дану т. M, що рухається.

В координатному способі положення т. M визначається координатами системи координат, які задаються як функції часу (t). При цьому система координат може бути як декартовою, так і полярною, циліндричною або сферичною. Обрана система координат пов'язується з тілом відліку.

Для натурального способу задавання руху вводиться спеціальна природна система координат *(τ, η, b)*, що рухається разом з точкою та задається напрям руху. Положення точки визначається на траєкторії руху від початку відліку т. O.

Швидкість точки – це фізична величина, яка показує напрямок руху точки і як швидко змінюються координати положення точки. Вектор швидкості спрямовано по дотичній до траєкторії руху в бік напрямку руху. При координатному способі завдання руху модуль швидкості визначається через складові вектора швидкості (проекції на координатні осі) як похідні за часом від координат:

$$V_x = \frac{dx}{dt} = \dot{x}; \quad V_y = \frac{dy}{dt} = \dot{y}; \quad V_z = \frac{dz}{dt} = \dot{z}$$

І повна величина швидкості дорівнює:

$$V = \sqrt{V_x + V_y + V_z}$$

Прискорення точки – це фізична величина, яка показує, як змінюється значення і напрямок швидкості руху точки. При координатному способі задавання руху модуль прискорення визначається через складові вектора прискорення як перші похідні за часом від швидкості або другі похідні за часом від координат.

$$a_x = \frac{dV_x}{dt} = \frac{d^2x}{dt^2} = \ddot{x}; \quad a_y = \frac{dV_y}{dt} = \frac{d^2y}{dt^2} = \ddot{y}; \quad a_z = \frac{dV_z}{dt} = \frac{d^2z}{dt^2} = \ddot{z}$$

Повна величина прискорення визначається:

$$a = \sqrt{a_x + a_y + a_z}$$

1.2. Порядок розв'язування задач

1. Оберіть декартову систему координат, виходячи з умов задачі.
2. За заданими в умові задачі рівняннями руху точки у параметричній формі знайдіть і побудуйте траєкторію руху точки у координатній формі.
3. Визначте положення точки *M* в моменти часу t_0 *і* t_1 і встановіть напрямок її руху.
4. За рівняннями руху точки визначте складові вектора швидкості на осі декартової системи координат і величину повної швидкості точки. У вибраному масштабі швидкостей зобразіть знайдені вектори на графіку.
5. За рівняннями руху точки чи за рівняннями проекцій швидкості точки визначте складові вектора прискорення точки. У вибраному масштабі прискорень зобразіть знайдені вектори на графіку.
6. У випадку, коли траєкторія руху точки є крива лінія, визначте дотичне та нормальне прискорення, радіус кривизни. У вибраному масштабі прискорень зобразіть знайдені вектори на графіку.

Таблиця 1.1

Кінематичні характеристики за різних способів задавання руху точки

<table>
<tr><th rowspan="2">Характеристика руху</th><th colspan="3">Спосіб задавання руху матеріальної точки</th></tr>
<tr><th>Векторний</th><th>Координатний</th><th>Натуральний</th></tr>
<tr><td>Рівняння (або закон) руху</td><td>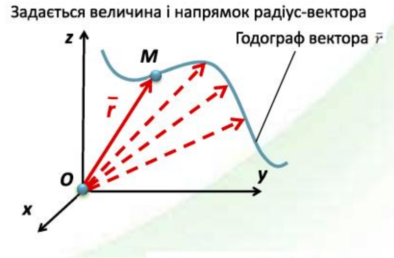
$\bar{r} = \bar{r}(t)$</td><td>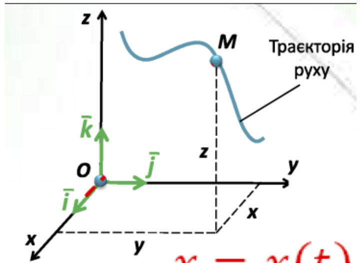
$x = x(t)$
$y = y(t)\ z = z(t)$</td><td>
$s = s(t)$</td></tr>
<tr><td>Швидкість</td><td>$\bar{v} = \frac{d\bar{r}}{dt} = \dot{\bar{r}}$</td><td>$v_x = \frac{dx}{dt} = \dot{x} \quad v_y = \frac{dy}{dt} = \dot{y}$
$v_z = \frac{dz}{dt} = \dot{z}$
$v = \sqrt{v_x^2 + v_y^2 + v_z^2}$</td><td>$v_\tau = \frac{ds}{dt}$</td></tr>
<tr><td>Прискорення</td><td>$\bar{a} = \frac{d\bar{v}}{dt} = \dot{\bar{v}} = \frac{d^2\bar{r}}{dt^2} = \ddot{\bar{r}}$</td><td>$a_x = \frac{dv_x}{dt} = \dot{v}_x = \frac{d^2x}{dt^2} = \ddot{x}$
$a_y = \frac{dv_y}{dt} = \dot{v}_y = \frac{d^2y}{dt^2} = \ddot{y}$
$a_z = \frac{dv_z}{dt} = \dot{v}_z = \frac{d^2z}{dt^2} = \ddot{z}$</td><td>$a_\tau = \frac{dv_\tau}{dt} \quad a_n = \frac{{v_\tau}^2}{\rho}$
$a = \sqrt{a_n^2 + a_\tau^2}$</td></tr>
</table>

1.3. Умова і приклад розв’язання задачі

Приклад 1.

Точка *M* рухається у площині *XY* згідно з рівняннями:

$$\begin{cases} x = 2 - 3\,cos\left(\frac{\pi}{3}t\right) - 1 \\ y = 4\,sin\left(\frac{\pi}{3}t\right) \end{cases}$$

Визначити рівняння траєкторії руху точки; величину і напрямок її швидкості; величину і напрямок повного, дотичного, нормального прискорення і радіус кривизни для моменту часу $t = \frac{1}{3}$ с.

Дано:

$$\begin{cases} x = 2 - 3\,cos\left(\frac{\pi}{3}t\right) \\ y = 4\,sin\left(\frac{\pi}{3}t\right) \end{cases};\ \text{м}$$

$t = \frac{1}{3}$ с

---

y(x) – ?; $V-?$; $a-?$; $a_\tau-?$; $a_n-?$; $\rho-?$

Запишемо вихідні рівняння наступним чином:

$$\begin{cases} \frac{x-2}{-3} = cos\left(\frac{\pi}{3}t\right) \\ \frac{y}{4} = sin\left(\frac{\pi}{3}t\right) \end{cases}$$

Рух точки *M* задано координатним способом у декартовій системі координат. Вихідні рівняння руху точки можна трактувати як параметричні рівняння траєкторії руху точки.

Для того, щоб знайти рівняння траєкторії у координатному вигляді, виключаємо час *t*. Для цього використовуємо відоме співвідношення з тригонометрії:

$$sin^2\,\alpha + cos^2\,\alpha = 1,$$

і, враховуючи:

$$sin^2\,\alpha = \frac{y^2}{16};\quad cos^2\,\alpha = \frac{(x-2)^2}{9},$$

визначаємо, що траєкторією руху точки є рівняння еліпса, центр якого знаходиться у точці O_1 з координатами (2; 0):

$$\frac{(x-2)^2}{9}+\frac{y^2}{16}=1$$

Зобразимо траєкторію руху точки на графіку (рис. 1.1) і покажемо положення точки *M*.

В момент часу $t_0 = 0$ точка *M* знаходиться у положенні точки M_0 з початковими координатами M_0 (-1; 0):

$$\begin{cases} x_0 = 2 - cos\left(\frac{\pi}{3}t\right) = -1 \\ y_0 = 4\,sin\left(\frac{\pi}{3}t\right) = 0 \end{cases}$$

,

а в момент часу $t_1 = \frac{1}{3}$ с точка *M* буде знаходитися в положенні M_1 відповідно з координатами (-0,819; 1,368):

$$\begin{cases} x_1 = 2 - cos\left(\frac{\pi}{3}t\right) = -0{,}819 \\ y_1 = 4\,sin\left(\frac{\pi}{3}t\right) = 1{,}368 \end{cases}$$

Таким чином напрямок руху точки відбувається від M_0 до M_1.

Для визначення швидкості точки візьмемо похідну за часом від рівнянь руху:

$$\begin{cases} V_x = \frac{dx}{dt} = \pi\,sin\left(\frac{\pi}{3}t\right) \\ V_y = \frac{dy}{dt} = \frac{-4\pi\,cos\left(\frac{\pi}{3}t\right)}{3} \end{cases};$$

Проекції швидкості направлені паралельно відповідним осям координат і їхні модулі в момент часу t_1 =1с дорівнюють:

$$\begin{cases} V_x = \dfrac{dx}{dt} = \pi\,sin\left(\dfrac{\pi}{3}t\right) = \pi\,sin\left(\dfrac{\pi}{9}\right) = 3{,}14\cdot sin(20°) = 1{,}074 \\ V_y = \dfrac{dy}{dt} = \dfrac{4\pi\,cos\left(\dfrac{\pi}{3}t\right)}{3} = -\dfrac{4\pi\,cos\left(\dfrac{\pi}{9}\right)}{3} = -\dfrac{4\pi\,cos(20°)}{3} = \\ = -\dfrac{4\cdot 3{,}14\cdot cos(20°)}{3} = 3{,}936 \end{cases}$$

$$V_x = 1{,}074\frac{м}{с}; V_y = 3{,}936\frac{м}{с}$$

Знайдемо величину повної швидкості точки:

$$V = \sqrt{(V_x)^2 + (V_y)^2} = \sqrt{(1{,}074)^2 + (3{,}936)^2} = 4{,}08\,\frac{м}{с^2};$$

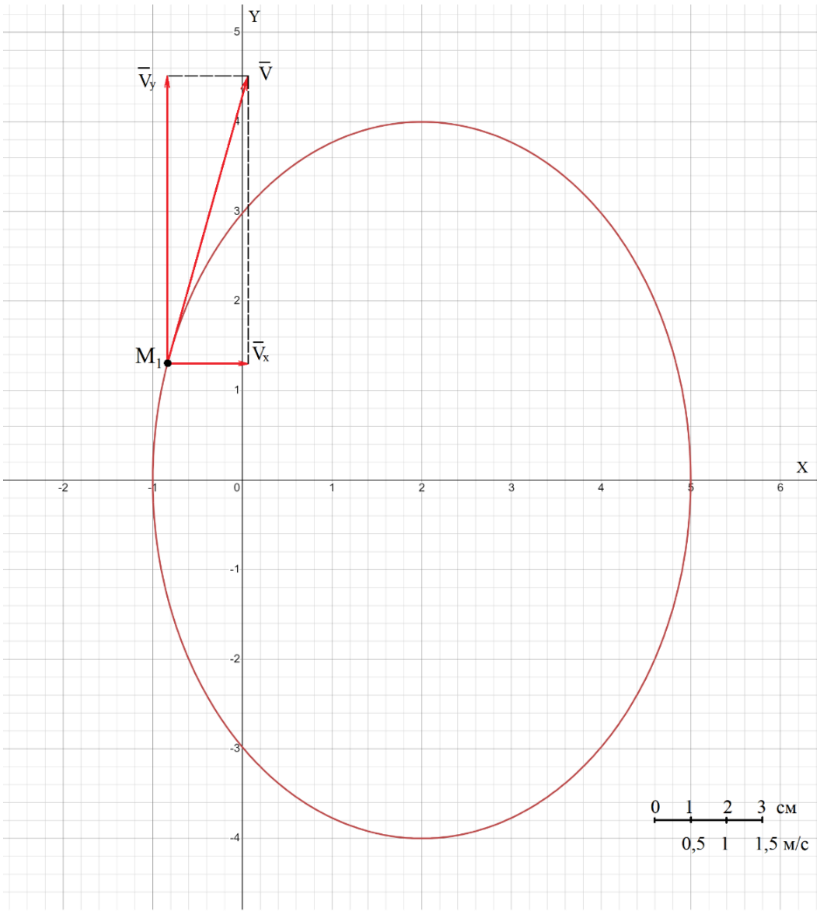

Масштаб

$1\ см: 0{,}5\frac{м}{с}$

Рис. 1.1. Траєкторія руху точки. Вектори швидкості

Вектор прискорення точки визначається за формулою:

$$\vec{a} = a_x \cdot \vec{i} + a_y \cdot \vec{j}$$

Проекції прискорення на осі визначаємо як першу похідну від відповідної проекції швидкості на вісь за часом, м/с^2

$$\begin{cases} a_x = \dfrac{dV_x}{dt} = \dfrac{\pi^2 \cos\left(\dfrac{\pi}{3}t\right)}{3} \\ a_y = \dfrac{dV_y}{dt} = -\dfrac{4\pi^2 \sin\left(\dfrac{\pi}{3}t\right)}{9} \end{cases}$$

При $t_1 = \frac{1}{3}$ с ;

$$\begin{cases} a_x = \dfrac{dV_x}{dt} = \dfrac{\pi^2 cos\left(\dfrac{\pi}{3}t\right)}{3} = \dfrac{3{,}14^2 \cdot cos(20°)}{3} = 3{,}09 \\ a_y = \dfrac{dV_y}{dt} = -\dfrac{4\pi^2 sin\left(\dfrac{\pi}{3}t\right)}{9} = -\dfrac{4 \cdot 3{,}14^2 \cdot sin(20°)}{9} = -1{,}50 \end{cases}$$

$$a_x = 3{,}09\frac{м}{c^2}; a_y = -1{,}50\frac{м}{c^2}$$

$$a = \sqrt{(a_x)^2 + (a_y)^2} = \sqrt{(3{,}09)^2 + (-1{,}50)^2} = 3{,}43\frac{м}{c^2}$$

Визначаємо дотичне і нормальне прискорення точки *M*:

$$a^\tau = \frac{V_x a_x + V_y a_y}{V} = \frac{1{,}074 \cdot 3{,}090 - 3{,}936 \cdot 1{,}500}{4{,}080} = -0{,}633\frac{м}{c^2}$$

$$a^n = \left|\frac{V_x a_y - V_y a_x}{V}\right| = \left|\frac{-1{,}074 \cdot 1{,}500 - 3{,}936 \cdot 3{,}090}{4{,}080}\right| = 3{,}377\frac{м}{c^2}$$

або

$$a^n = \sqrt{(a)^2 - (a^\tau)^2} = \sqrt{3{,}43^2 - (-0{,}633)^2} = 3{,}377\frac{м}{c^2}$$

Вектор дотичного прискорення повинен спрямовуватися по дотичній до траєкторії руху точки в напрямку, протилежному напрямку вектора повної швидкості (враховуючи знак «-»).

Вектор нормального прискорення спрямовуємо до центра кривизни (рис. 1.2).

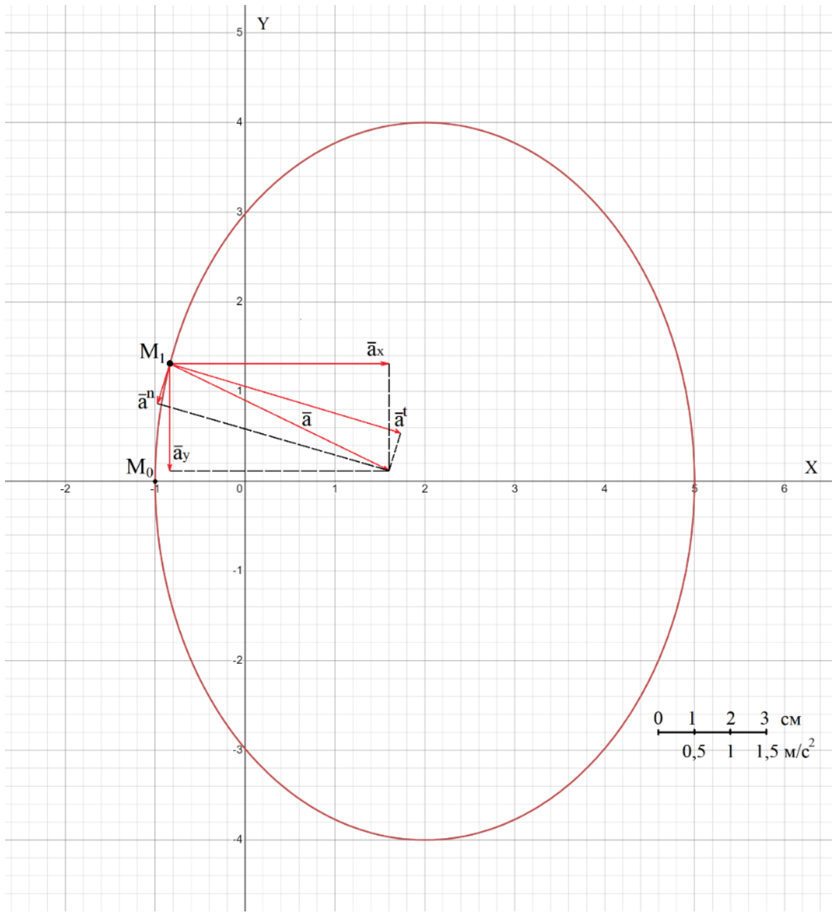

Масштаб

$1см: 1\frac{м}{с^2}$

Рис. 1.2. Траєкторія руху точки. Вектори прискорень

Визначаємо радіус кривизни:

$$\rho = \frac{V^2}{a_n} = \frac{4{,}080^2}{3{,}377} = 4{,}929м$$

Відповідь: траєкторією руху матеріальної точки є коло, задане рівнянням

$$\frac{(x-2)^2}{9} + \frac{y^2}{16} = 1$$

$$V_x = 1{,}074\frac{м}{с}; V_y = 3{,}936\frac{м}{с}; a_x = 3{,}090\frac{м}{с}; a_y = -1{,}500\frac{м}{с}$$

$$a^\tau = -0{,}633\frac{м}{с^2}; a^n = 3{,}377\frac{м}{с^2}; a = 3{,}43\frac{м}{с}; \rho = 4{,}929м$$

Тепер розв'яжемо задачу на визначення кінематичних характеристик точки за заданими законами її руху, використовуючи систему комп'ютерного програмування *MathCAD*. Для цього введемо числові значення вихідних даних.

Вихідні дані задачі для розрахунку:

$$ORIGIN := 1$$

$$T := \frac{1}{3} \qquad \omega := \frac{\pi}{3} \qquad x(t) := 2 - 3\,cos(\omega \cdot t) \qquad x(t) := 4\,s\,i\,n(\omega \cdot t)$$

Положення т. *M* в момент часу t=T:

$$x(T) \to 2 - 3\,cos\left(\frac{\pi}{9}\right) = 0.819 \qquad y(T) \to 4\,s\,i\,n\left(\frac{\pi}{9}\right) = 1.368$$

Визначаємо проекції вектора швидкості точки *M* і його напрямок відносно осі OX у довільний момент часу, а також при t=T:

$$VX(t) := \frac{d}{dt}x(t) \quad VX(t) \to \pi \cdot sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right) \quad VX(T) \to \pi \cdot sin\left(\frac{\pi}{9}\right) = 1.074$$

$$VY(t) := \frac{d}{dt}y(t) \quad VY(t) \to \frac{4 \cdot \pi \cdot cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)}{3} \quad VY(T) \to \frac{4 \cdot \pi \cdot cos\left(\frac{\pi}{9}\right)}{3} = 3.936$$

$$V(t) := \sqrt{VX(t)^2 + VY(t)^2} \quad V(t) \to \sqrt{\frac{16 \cdot \pi^2 \cdot cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}{9} + \pi^2 \cdot sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}$$

$$V(T) \to \sqrt{\frac{16 \cdot \pi^2 \cdot cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \pi^2 \cdot sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2} = 4.08$$

Кут α між додатним напрямком оси осі OX і повним вектором швидкості:

$$\alpha V(t) := \frac{angle\big(VX(t), VY(t)\big)}{deg}$$

$$\alpha V(T) \to \frac{-angle\left(\pi \cdot sin\left(\frac{\pi}{9}\right), \frac{4 \cdot \pi \cdot cos\left(\frac{\pi}{9}\right)}{3}\right)}{deg°} = 74.732°$$

Знайдемо проекції вектора прискорення точки M і його напрямок відносно осі OX у довільний момент часу, а також при t=T:

$$aX(t) := \frac{d^2}{dt^2}x(t) \quad aX(t) \rightarrow \frac{\pi^2 \cdot cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)}{3} \quad aX(T) \rightarrow \frac{\pi^2 \cdot cos\left(\frac{\pi}{9}\right)}{3} = 3.091$$

$$aY(t) := \frac{d^2}{dt^2}y(t) \quad aY(t) := \frac{4 \cdot \pi^2 \cdot sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)}{9} \quad aY(T) := \frac{4 \cdot \pi^2 \cdot sin\left(\frac{\pi}{9}\right)}{9} = -1.5$$

$$a(t) := \sqrt{aX(t)^2 + aY(t)^2} \quad a(t) \rightarrow \sqrt{\frac{\pi^4 \cdot cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}{9} + \frac{16 \cdot \pi^4 \cdot sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}{81}}$$

$$a(T) \rightarrow \sqrt{\frac{\pi^4 \cdot cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \frac{16 \cdot \pi^4 \cdot sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{81}} = 3.436$$

Знаходимо величину кута β між додатним напрямком осі OX і вектором повного прискорення:

$$\beta a(t) := \frac{angle\big(aX(t), aY(t)\big)}{deg}$$

$$\beta a(T) \rightarrow \frac{angle\left(\frac{\pi^2 \cdot cos\left(\frac{\pi}{9}\right)}{3}, \frac{4 \cdot \pi^2 \cdot sin\left(\frac{\pi}{9}\right)}{9}\right)}{deg^\circ} = 334.113^\circ$$

Далі визначаємо дотичне прискорення т. M у довільний момент часу та при t=T:

$$a_\tau(t) := \frac{VX(t)\cdot aX(t) + VY(t)\cdot aY(t)}{V(t)}$$

$$a_\tau(t) \to \frac{7\cdot\pi^3\cdot cos\left(\frac{\pi\cdot t}{3}\right)\cdot sin\left(\frac{\pi\cdot t}{3}\right)}{27\cdot\sqrt{\frac{16\cdot\pi^2\cdot cos\left(\frac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{9} + \pi^2\cdot s\,i\,n\left(\frac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}}$$

$$a_\tau(T) \to \frac{7\cdot\pi^3\cdot cos\left(\frac{\pi}{9}\right)\cdot sin\left(\frac{\pi}{9}\right)}{27\cdot\sqrt{\frac{16\cdot\pi^2\cdot cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \pi^2\cdot s\,i\,n\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}} = -0.633$$

Знаходимо величину нормального прискорення т. *M* у довільний момент часу, а також при t=T:

$$a_n(t) := \sqrt{a(t)^2 - a_\tau(t)^2}$$

$$a_n(T) \to \sqrt{\frac{\pi^4\cdot cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \frac{16\cdot\pi^4\cdot co\,s\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{81} - \frac{49\cdot\pi^6\cdot co\,s\left(\frac{\pi}{9}\right)^2\cdot sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{1296\cdot\pi^2\cdot co\,s\left(\frac{\pi}{9}\right)^2 + 729\cdot\pi^2\cdot sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}} =$$

$$= 3.377$$

Визначаємо радіус кривизни траєкторії в довільний момент часу і при t=T:

$\rho(t)$

$$\to \frac{\dfrac{16\cdot\pi^2\cdot cos\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{9} + \pi^2\cdot sin\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{\sqrt{\dfrac{\pi^4\cdot cos\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{9} + \dfrac{16\cdot\pi^4\cdot sin\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{81} - \dfrac{49\cdot\pi^6\cdot cos\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2\cdot sin\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{1296\cdot\pi^2\cdot cos\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2 + 729\cdot\pi^2\cdot sin\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}}}$$

$$\rho(T) \to \frac{\dfrac{16\cdot\pi^2\cdot cos\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{9} + \pi^2\cdot sin\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}{\sqrt{\dfrac{\pi^4\cdot cos\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \dfrac{16\cdot\pi^4\cdot sin\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}{81} - \dfrac{49\cdot\pi^6\cdot cos\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2\cdot sin\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}{1296\cdot\pi^2\cdot cos\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2 + 729\cdot\pi^2\cdot sin\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}}}$$

$$= 4.929$$

Надалі покажемо чисельний розв’язок поставленої задачі, її етапи виконання, результати розрахунку і графіки, зображені на моніторі комп’ютера у програмному середовищі *Mathcad*:

ORIGIN := 1

$T := \frac{1}{3}$ $\quad \omega := \frac{\pi}{3}$ $\quad x(t) := 2 - 3\cos(\omega\cdot t)$ $\quad y(t) := 4\sin(\omega\cdot t)$

$x(T) \to 2 - 3\cdot\cos\left(\frac{\pi}{9}\right) = -0.819$ $\qquad y(T) \to 4\cdot\sin\left(\frac{\pi}{9}\right) = 1.368$

Проекції вектора швидкості точки

$$VX(t) := \frac{d}{dt}x(t) \qquad VX(t) \rightarrow \pi \cdot \sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right) \qquad VX(T) \rightarrow \pi \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right) = 1.074$$

$$VY(t) := \frac{d}{dt}y(t) \qquad VY(t) \rightarrow \frac{4 \cdot \pi \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)}{3} \qquad VY(T) \rightarrow \frac{4 \cdot \pi \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)}{3} = 3.936$$

$$V(t) := \sqrt{VX(t)^2 + VY(t)^2} \qquad V(t) \rightarrow \sqrt{\frac{16 \cdot \pi^2 \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}{9} + \pi^2 \cdot \sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}$$

$$V(T) \rightarrow \sqrt{\frac{16 \cdot \pi^2 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \pi^2 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2} = 4.08$$

$$\alpha V(t) := \frac{\mathrm{angle}(VX(t), VY(t))}{\deg} \qquad \alpha V(T) \rightarrow \frac{\mathrm{angle}\left(\pi \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right), \frac{4 \cdot \pi \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)}{3}\right)}{\deg} = 74.732$$

Проекції вектора прискорення точки

$$aX(t) := \frac{d^2}{dt^2}x(t) \qquad aX(t) \rightarrow \frac{\pi^2 \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)}{3}$$

$$aX(T) \rightarrow \frac{\pi^2 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)}{3} = 3.091$$

$$aY(t) := \frac{d^2}{dt^2}y(t) \qquad aY(t) \rightarrow -\frac{4 \cdot \pi^2 \cdot \sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)}{9}$$

$$aY(T) \rightarrow -\frac{4 \cdot \pi^2 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right)}{9} = -1.5$$

$$a(t) := \sqrt{aX(t)^2 + aY(t)^2} \qquad a(t) \to \sqrt{\frac{\pi^4 \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}{9} + \frac{16 \cdot \pi^4 \cdot \sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}{81}}$$

$$a(T) \to \sqrt{\frac{\pi^4 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \frac{16 \cdot \pi^4 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{81}} = 3.436$$

$$\beta a(t) := \frac{\text{angle}(aX(t), aY(t))}{\text{deg}} \qquad \beta a(T) \to \frac{\text{angle}\left(\frac{\pi^2 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)}{3}, -\frac{4 \cdot \pi^2 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right)}{9}\right)}{\text{deg}} = 334.113$$

Дотичне і нормальне прискорення точки

$$a\tau(t) := \frac{VX(t) \cdot aX(t) + VY(t) \cdot aY(t)}{V(t)} \qquad a\tau(t) \to -\frac{7 \cdot \pi^3 \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right) \cdot \sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)}{27 \cdot \sqrt{\frac{16 \cdot \pi^2 \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}{9} + \pi^2 \cdot \sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}}$$

$$a\tau(T) \to -\frac{7 \cdot \pi^3 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right) \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right)}{27 \cdot \sqrt{\frac{16 \cdot \pi^2 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \pi^2 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}} = -0.633$$

$$an(t) := \sqrt{a(t)^2 - a\tau(t)^2}$$

$$an(T) \to \sqrt{\frac{\pi^4 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \frac{16 \cdot \pi^4 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{81} - \frac{49 \cdot \pi^6 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}{1296 \cdot \pi^2 \cdot \cos\left(\frac{\pi}{9}\right)^2 + 729 \cdot \pi^2 \cdot \sin\left(\frac{\pi}{9}\right)^2}} = 3.377$$

Радіус кривизни

$$\rho(t) := \frac{V(t)^2}{an(t)}$$

$$\rho(t) \to \frac{\dfrac{16\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{9} + \pi^2\cdot\sin\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{\sqrt{\dfrac{\pi^4\cdot\cos\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{9} + \dfrac{16\cdot\pi^4\cdot\sin\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{81} - \dfrac{49\cdot\pi^6\cdot\cos\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2\cdot\sin\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}{1296\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2 + 729\cdot\pi^2\cdot\sin\left(\dfrac{\pi\cdot t}{3}\right)^2}}}$$

$$\rho(T) \to \frac{\dfrac{16\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \pi^2\cdot\sin\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}{\sqrt{\dfrac{\pi^4\cdot\cos\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}{9} + \dfrac{16\cdot\pi^4\cdot\sin\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}{81} - \dfrac{49\cdot\pi^6\cdot\cos\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2\cdot\sin\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}{1296\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2 + 729\cdot\pi^2\cdot\sin\left(\dfrac{\pi}{9}\right)^2}}} = 4.929$$

Побудуємо графікі залажностей знайдених величин кінематичних характеристик

$t := 0, 0.01 .. 15$

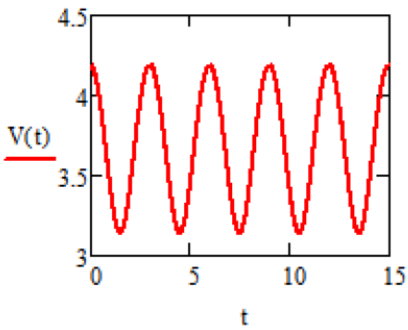

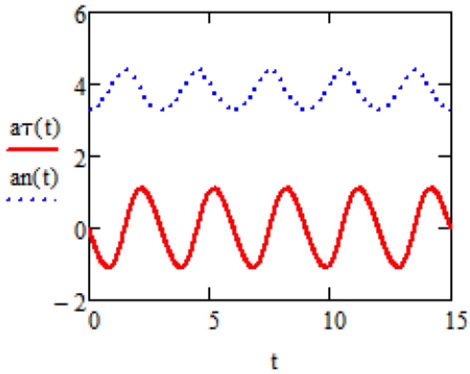

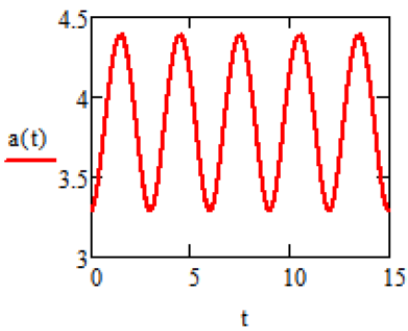

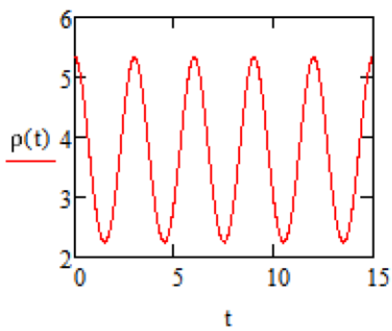

Нажаль стандартні інструменти і методи середовища *Mathcad* не дозволяють показати на графіках вектори швидкостей і прискорень точки. Тому наведемо графік траєкторії руху точки і її положення в момент часу t=T.

Побудуємо графік траєкторії руху точки

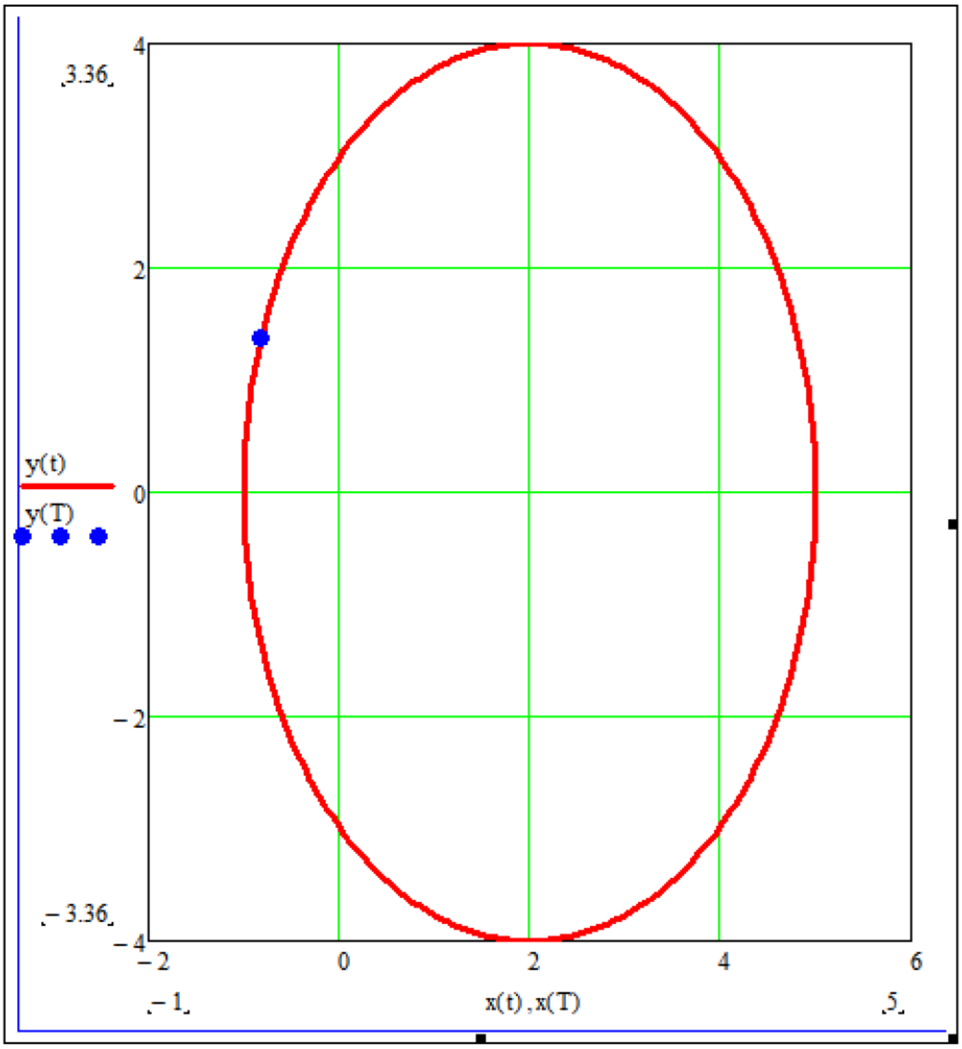

Приклад 2.

Точка рухається у площині *XY* згідно з параметричними рівняннями:

$$\begin{cases} x = -6\cos\left(\frac{\pi}{4}t\right) + 1 \\ y = 6\sin\left(\frac{\pi}{8}t\right) \end{cases}$$

Визначити рівняння траєкторії руху точки; величину і напрямок її швидкості; величину і напрямок повного, дотичного, нормального прискорення і радіус кривизни для моменту часу t = 1с.

Дано:

$$\begin{cases} x = -6\cos\left(\frac{\pi}{4}t\right) + 1 \\ y = 6\sin\left(\frac{\pi}{8}t\right) \end{cases} \text{; м}$$

t = 1 с

$y(x)$ – ?; V–?; a–?; a_τ–?; a_n–?; ρ–?

Для рівняння траєкторії у координатному вигляді виключаємо час t. Для цього використовуємо відоме тригонометричне співвідношення:

$$\cos 2\alpha = 1 - 2\sin^2\alpha = 2\cos^2\alpha + 1$$

тобто

$$\cos\left(\frac{\pi}{4}t\right) = 1 - 2\sin^2\left(\frac{\pi}{8}t\right)$$

Із параметричних рівнянь руху знаходимо відповідні функції

$$\cos\ (\tfrac{\pi}{4}t) = \tfrac{1-x}{6},\ \ \sin\ (\tfrac{\pi}{8}t) = \tfrac{y}{6},$$

отже,

$$\frac{1-x}{6} = 1 - 2\frac{y^2}{36} = 1 - \frac{y^2}{18}$$

Таким чином рівняння траєкторії руху точки у координатному вигляді має вигляд:

$$y^2 - 3x - 15 = 0 \text{ або } x = \frac{y^2}{3} - 5.$$

Це рівняння параболи.

Зобразимо траєкторію руху точки на графіку (рис. 1.10) і покажемо положення точки *M*.

В момент часу t_0 = 0 точка *M* знаходиться у положенні точки M_0 з координатами M_0 (-5; 0):

$$\begin{cases} x_0 = -6\,cos\left(\frac{\pi}{4}t\right) + 1 = -5 \\ y_0 = 6\,sin\left(\frac{\pi}{8}t\right) = 0 \end{cases}$$

,

а в момент часу t_1 = 1c точка M буде знаходитися в положенні M_1 відповідно з координатами (-3,242; 2,296):

$$\begin{cases} x_1 = -6\,cos\left(\frac{\pi}{4}t\right) + 1 = -3{,}242 \\ y_1 = 6\,sin\left(\frac{\pi}{8}t\right) = 2{,}296 \end{cases}$$

Таким чином напрямок руху точки відбувається від M_0 до M_1.

Для визначення швидкості точки візьмемо похідну за часом від рівнянь руху:

$$\begin{cases} V_x = \frac{dx}{dt} = \frac{3}{2}\pi\,sin\left(\frac{\pi}{4}t\right) \\ V_y = \frac{dy}{dt} = \frac{3}{4}\pi\,cos\left(\frac{\pi}{8}t\right) \end{cases};$$

Проекції швидкості направлені паралельно відповідним осям координат і їхні модулі в момент часу t_1 =1с дорівнюють:

$$\begin{cases} V_x = \frac{dx}{dt} = \frac{3}{2}\pi\,sin\left(\frac{\pi}{4}t\right) = \frac{3}{2}\pi\,sin\left(\frac{\pi}{4}\cdot 1\right) = \frac{3}{2}\pi\,sin(45°) = 3{,}332 \\ V_y = \frac{dy}{dt} = \frac{3}{4}\pi\,cos\left(\frac{\pi}{8}t\right) = \frac{3}{4}\pi\,cos\left(\frac{\pi}{8}\cdot 1\right) = \frac{3}{4}\pi\,cos(22{,}5°) = 2{,}177 \end{cases};$$

$$V_x = 3{,}332\frac{м}{c};\, V_y = 2{,}177\frac{м}{c}$$

Знайдемо величину повної швидкості точки:

$$V = \sqrt{(V_x)^2 + \left(V_y\right)^2} = \sqrt{(3{,}332)^2 + (2{,}177)^2} = 3{,}980\frac{м}{с}$$

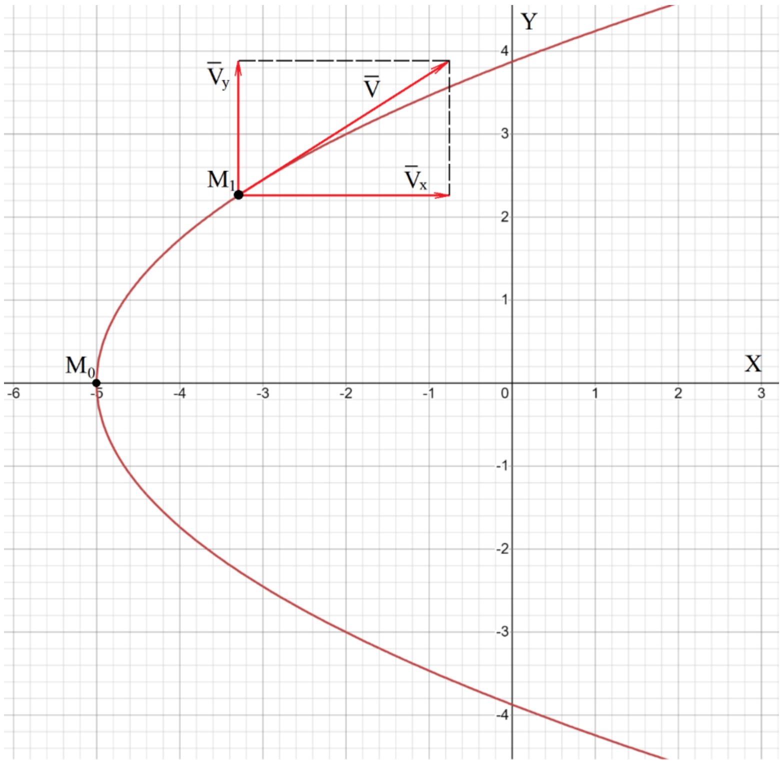

Масштаб

$1см: 0,5\frac{м}{с}$

Рис. 1.3. Траєкторія руху точки. Вектори швидкості

Вектор прискорення точки визначається за формулою:

$$\vec{a} = a_x \cdot \vec{i} + a_y \cdot \vec{j}$$

Проекції прискорення на осі визначаємо як першу похідну від відповідної проекції швидкості на вісь за часом, м/с^2

$$\begin{cases} a_x = \frac{dV_x}{dt} = \frac{\pi^2}{4} cos\left(\frac{\pi}{4} t\right) \\ a_y = \frac{dV_y}{dt} = -\frac{\pi^2}{8} sin\left(\frac{\pi}{4} t\right) \end{cases}.$$

При t_1 =1с;

$$\begin{cases} a_x = \frac{dV_x}{dt} = \frac{3\pi^2}{8} cos\left(\frac{\pi}{4} t\right) = \frac{3 \cdot 3{,}14^2}{8} cos(45°) = 2{,}617 \\ a_y = \frac{dV_y}{dt} = -\frac{\pi^2}{32} sin\left(\frac{\pi}{8} t\right) = -\frac{3 \cdot 3{,}14^2}{32} sin(22{,}5°) = -0{,}354 \end{cases}$$

$$a_x = 2{,}617\frac{м}{с^2}; a_y = -0{,}354\frac{м}{с^2}$$

$$a = \sqrt{(a_x)^2 + \left(a_y\right)^2} = \sqrt{(2{,}617)^2 + (-0{,}354)^2} = 2{,}641\frac{м}{с^2}$$

$$a^\tau = \frac{V_x a_x + V_y a_y}{V} = \frac{3{,}332 \cdot 2{,}617 + 2{,}177 \cdot (-0{,}354)}{3{,}98} = 1{,}997\frac{м}{с^2}$$

$$a^n = \left|\frac{V_x a_y - V_y a_x}{V}\right| = \left|\frac{3{,}332 \cdot (-0{,}354) - 2{,}177 \cdot 2{,}617}{3{,}98}\right| = 1{,}728\frac{м}{с^2}$$

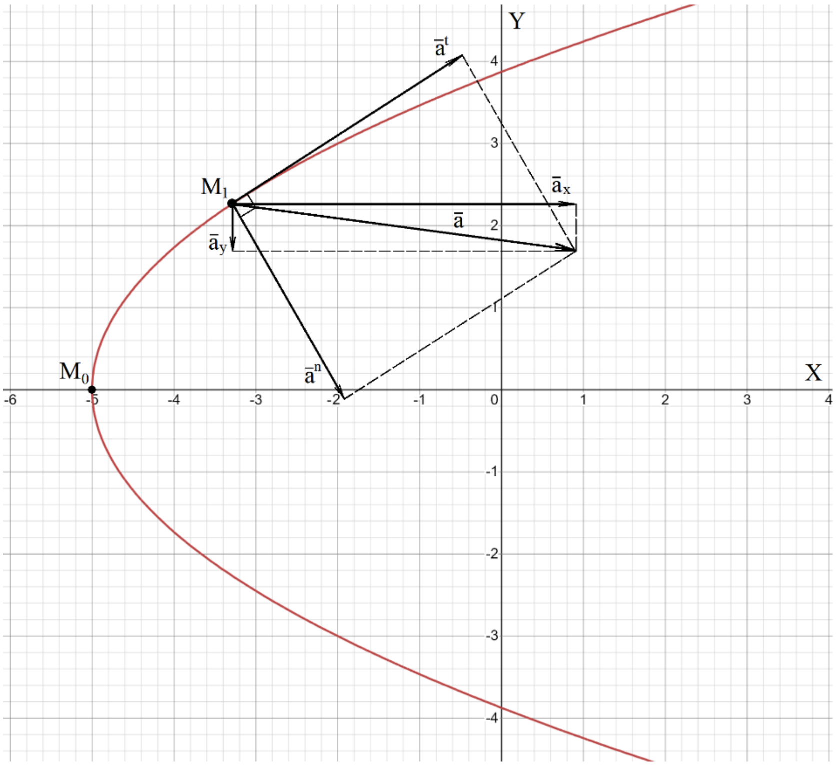

Масштаб

$1см: 0{,}25\frac{м}{с^2}$

Рис. 1.4. Траєкторія руху точки. Вектори прискорень

Визначаємо радіус кривизни:

$$\rho = \frac{V^2}{a_n} = \frac{3{,}980^2}{1{,}728} = 9{,}169м$$

В і д п о в і д ь : траєкторією руху матеріальної точки є парабола, задана рівнянням $x = \frac{y^2}{3} - 5$

$$V_x = 3{,}332\frac{м}{с}; V_y = 2{,}177\frac{м}{с}; a_x = 2{,}617\frac{м}{с}; a_y = -0{,}354\frac{м}{с}$$
$$a^\tau = 1{,}997\frac{м}{с}; a^n = 1{,}728\frac{м}{с}; a = 2{,}641\frac{м}{с}; \rho = 9{,}169м$$

Розв'яжемо цю задачу, використовуючи систему комп'ютерного програмування *MathCAD.* Введемо числові значення вихідних даних і виконаємо відповідні етапи розрахунку.

Дані задачі для розрахунку:

$$ORIGIN := 1$$

$$T := 1 \qquad \omega := \frac{\pi}{4}$$

$$x(t) := -6\,cos(\omega \cdot t) + 1 \qquad y(t) := 6\,s\,i\,n\left(\omega \cdot \frac{t}{2}\right)$$

Положення т. *M* в момент часу t=T:

$$x(T) \to 1 - 3\sqrt{2} = -3.243 \qquad y(T) \to 3 \cdot \sqrt{2 - \sqrt{2}} = 2.296$$

Визначаємо проекції вектора швидкості точки *M* і його напрямок відносно осі OX у довільний момент часу, а також при t=T:

$$VX(t) := \frac{d}{dt}x(t) \qquad VX(t) \to \frac{3 \cdot \pi \cdot sin\left(\frac{\pi \cdot t}{4}\right)}{2}$$

$$VX(T) \to \frac{3 \cdot \pi \cdot \sqrt{2}}{4} = 3.332$$

$$VY(t) := \frac{d}{dt}y(t) \qquad VY(t) \to \frac{3 \cdot \pi \cdot co\,s\left(\frac{\pi \cdot t}{8}\right)}{4}$$

$$VY(T) \to \frac{3 \cdot \pi \cdot \sqrt{\sqrt{2} + 2}}{8} = 2.177$$

$$V(t) := \sqrt{VX(t)^2 + VY(t)^2} \quad V(t) \to \sqrt{\frac{9 \cdot \pi^2 \cdot cos\left(\frac{\pi \cdot t}{8}\right)^2}{16} + \frac{9 \cdot \pi^2 \cdot sin\left(\frac{\pi \cdot t}{3}\right)^2}{4}}$$

$$V(T) \to \sqrt{\frac{9 \cdot \pi^2 \cdot \sqrt{2} + 2}{64} + \frac{9 \cdot \pi^2}{8}} = 3.98$$

Кут α між додатним напрямком оси осі ОХ і повним вектором швидкості:

$$\alpha V(t) := \frac{angle\left(VX(t), VY(t)\right)}{deg}$$

$$\alpha V(T) \to \frac{angle\left(\frac{3 \cdot \pi \cdot \sqrt{2}}{4}, \frac{3 \cdot \pi \cdot \sqrt{\sqrt{2} + 2}}{8}\right)}{deg°}$$

Знайдемо проекції вектора прискорення точки M і його напрямок відносно осі ОХ у довільний момент часу, а також при t=T:

$$aX(t) := \frac{d^2}{dt^2} x(t) \qquad aX(t) \to \frac{3 \cdot \pi^2 \cdot cos\left(\frac{\pi \cdot t}{4}\right)}{8} \qquad aX(T) \to \frac{3 \cdot \sqrt{2} \cdot \pi^2}{16} = 2.617$$

$$aY(t) := \frac{d^2}{dt^2} y(t) \quad aY(t) := \frac{3 \cdot \pi^2 \cdot sin\left(\frac{\pi \cdot t}{8}\right)}{32} \quad aY(T) := \frac{3 \cdot \pi^2 \cdot \sqrt{2 - \sqrt{2}}}{64} = -0.354$$

$$a(t) := \sqrt{aX(t)^2 + aY(t)^2} \quad a(t) \to \sqrt{\frac{9 \cdot \pi^4 \cdot cos\left(\frac{\pi \cdot t}{4}\right)^2}{64} + \frac{9 \cdot \pi^4 \cdot sin\left(\frac{\pi \cdot t}{8}\right)^2}{1024}}$$

$$a(T) \to \sqrt{\frac{9 \cdot \pi^4}{128} + \frac{9 \cdot \pi^4 \cdot \left(\sqrt{2} - 2\right)}{4096}} = 2.641$$

Знаходимо величину нормального прискорення т. M у довільний момент часу, а також при t=T:

$$a_n(t) := \frac{|VX(t) \cdot aY(t) - VY(t) \cdot aX(t)|}{V(t)}$$

$$a_n(t) \to \frac{\left|\frac{9\cdot\pi^3\cdot cos\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)\cdot cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{32} - \frac{9\cdot\pi^3\cdot sin\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)\cdot sin\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{64}\right|}{\sqrt{\frac{9\cdot\pi^2\cdot cos\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)^2}{16} + \frac{9\cdot\pi^2\cdot sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)^2}{4}}}$$

При t=T:

$$a_n(T) \to \frac{\frac{9\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^3\cdot\sqrt{\sqrt{2}+2}}{128} + \frac{9\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^3\cdot\sqrt{2-\sqrt{2}}}{256}}{\sqrt{\frac{9\cdot\pi^2\cdot\left(\sqrt{2}+2\right)}{64} + \frac{9\cdot\pi^2}{8}}} = 1.728$$

Визначаємо радіус кривизни траєкторії в довільний момент часу і при t=T:

$$\rho(t) := \frac{V(t)^2}{an(t)}$$

$$\rho(t) \to \frac{\frac{9\cdot\pi^2\cdot cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)^2}{16} + \frac{9\cdot\pi^2\cdot sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)^2}{4}}{\sqrt{\frac{9\cdot\pi^3\cdot cos\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)\cdot cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{32} + \frac{9\cdot\pi^3\cdot sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right) sin\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{64}}}$$

$$\rho(T) \to \frac{\left[\frac{9\cdot\pi^2\cdot\left(\sqrt{2}+2\right)}{64} + \frac{9\cdot\pi^2}{8}\right]^{\frac{3}{2}}}{\frac{9\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^3\cdot\sqrt{\sqrt{2}+2}}{128} + \frac{9\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^3\cdot\sqrt{2-\sqrt{2}}}{256}} = 9.169$$

Покажемо чисельний розв’язок поставленої задачі, її етапи виконання, результати розрахунку і графіки, зображені на моніторі комп’ютера у програмному середовищі *Mathcad*:

$ORIGIN := 1$

$T := 1 \qquad \omega := \frac{\pi}{4} \qquad x(t) := -6\cos(\omega \cdot t) + 1 \qquad y(t) := 6\sin\left(\omega \cdot \frac{t}{2}\right)$

$x(T) \rightarrow 1 - 3\cdot\sqrt{2} = -3.243 \qquad y(T) \rightarrow 3\cdot\sqrt{2 - \sqrt{2}} = 2.296$

Проекції вектора швидкості точки

$$VX(t) := \frac{d}{dt}x(t) \qquad VX(t) \rightarrow \frac{3\cdot\pi\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)}{2} \qquad VX(T) \rightarrow \frac{3\cdot\pi\cdot\sqrt{2}}{4} = 3.332$$

$$VY(t) := \frac{d}{dt}y(t) \qquad VY(t) \rightarrow \frac{3\cdot\pi\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{4} \qquad VY(T) \rightarrow \frac{3\cdot\pi\cdot\sqrt{\sqrt{2}+2}}{8} = 2.177$$

$$V(t) := \sqrt{VX(t)^2 + VY(t)^2} \qquad V(t) \rightarrow \sqrt{\frac{9\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)^2}{16} + \frac{9\cdot\pi^2\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)^2}{4}}$$

$$V(T) \rightarrow \sqrt{\frac{9\cdot\pi^2\cdot(\sqrt{2}+2)}{64} + \frac{9\cdot\pi^2}{8}} = 3.98$$

$$\alpha V(t) := \frac{angle(VX(t), VY(t))}{deg} \qquad \alpha V(T) \rightarrow \frac{angle\left(\frac{3\cdot\pi\cdot\sqrt{2}}{4}, \frac{3\cdot\pi\cdot\sqrt{\sqrt{2}+2}}{8}\right)}{deg} = 33.156$$

Проекції вектора прискорення точки

$$aX(t) := \frac{d^2}{dt^2}x(t) \qquad aX(t) \rightarrow \frac{3\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)}{8}$$

$$aX(T) \rightarrow \frac{3\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^2}{16} = 2.617$$

$$aY(t) := \frac{d^2}{dt^2}y(t) \qquad aY(t) \rightarrow -\frac{3\cdot\pi^2\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{32}$$

$$aY(T) \rightarrow -\frac{3\cdot\pi^2\cdot\sqrt{2-\sqrt{2}}}{64} = -0.354$$

$$a(t) := \sqrt{aX(t)^2 + aY(t)^2} \qquad a(t) \rightarrow \sqrt{\frac{9\cdot\pi^4\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)^2}{64} + \frac{9\cdot\pi^4\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)^2}{1024}}$$

$$a(T) \rightarrow \sqrt{\frac{9\cdot\pi^4}{128} - \frac{9\cdot\pi^4\cdot\left(\sqrt{2}-2\right)}{4096}} = 2.641$$

$$\alpha a(t) := \frac{\text{angle}(aX(t), aY(t))}{\text{deg}}$$

$$\alpha a(T) \rightarrow \frac{\text{angle}\left(\frac{3\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^2}{16}, -\frac{3\cdot\pi^2\cdot\sqrt{2-\sqrt{2}}}{64}\right)}{\text{deg}} = 352.295$$

Дотичне і нормальне прискорення точки

$$a\tau(t) := \frac{VX(t)\cdot aX(t) + VY(t)\cdot aY(t)}{V(t)}$$

$$a\tau(t) \rightarrow \frac{\frac{9\cdot\pi^3\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)}{16} - \frac{9\cdot\pi^3\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{128}}{\sqrt{\frac{9\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)^2}{16} + \frac{9\cdot\pi^2\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)^2}{4}}}$$

$$a\tau(T) \rightarrow \frac{\frac{9\cdot\pi^3}{32} - \frac{9\cdot\pi^3\cdot\sqrt{2-\sqrt{2}}\cdot\sqrt{\sqrt{2}+2}}{512}}{\sqrt{\frac{9\cdot\pi^2\cdot\left(\sqrt{2}+2\right)}{64} + \frac{9\cdot\pi^2}{8}}} = 1.997$$

$$an(t) := \frac{\left|VX(t)\cdot aY(t) - VY(t)\cdot aX(t)\right|}{V(t)}$$

$$an(t) \rightarrow \frac{\left| -\frac{9\cdot\pi^3\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{32} - \frac{9\cdot\pi^3\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{64} \right|}{\sqrt{\frac{9\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)^2}{16} + \frac{9\cdot\pi^2\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)^2}{4}}}$$

$$an(T) \rightarrow \frac{\frac{9\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^3\cdot\sqrt{\sqrt{2}+2}}{128} + \frac{9\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^3\cdot\sqrt{2-\sqrt{2}}}{256}}{\sqrt{\frac{9\cdot\pi^2\cdot\left(\sqrt{2}+2\right)}{64} + \frac{9\cdot\pi^2}{8}}} = 1.728$$

Радіус кривизни

$$\rho(t) := \frac{V(t)^2}{an(t)}$$

$$\rho(t) \rightarrow \frac{\left(\frac{9\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)^2}{16} + \frac{9\cdot\pi^2\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)^2}{4}\right)^{\frac{3}{2}}}{\left| -\frac{9\cdot\pi^3\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{32} - \frac{9\cdot\pi^3\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{4}\right)\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{8}\right)}{64} \right|}$$

$$\rho(T) \rightarrow \frac{\left[\frac{9\cdot\pi^2\cdot\left(\sqrt{2}+2\right)}{64} + \frac{9\cdot\pi^2}{8}\right]^{\frac{3}{2}}}{\frac{9\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^3\cdot\sqrt{\sqrt{2}+2}}{128} + \frac{9\cdot\sqrt{2}\cdot\pi^3\cdot\sqrt{2-\sqrt{2}}}{256}} = 9.169$$

Побудуємо графікі залажностей знайдених величин кінематичних характеристик

$t := 0, 0.01 .. 15$

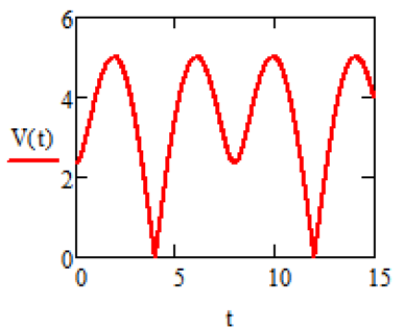

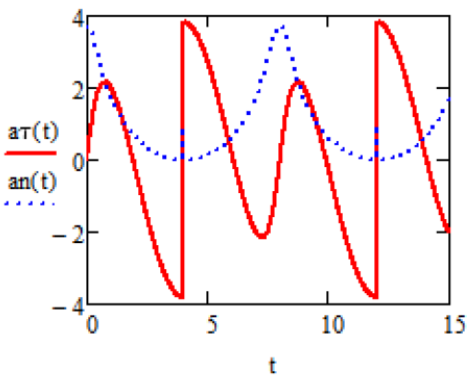

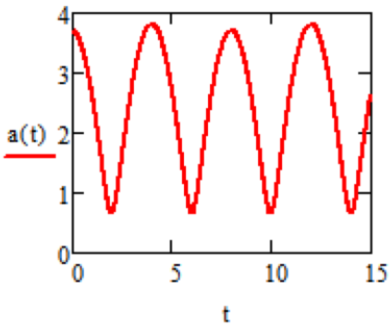

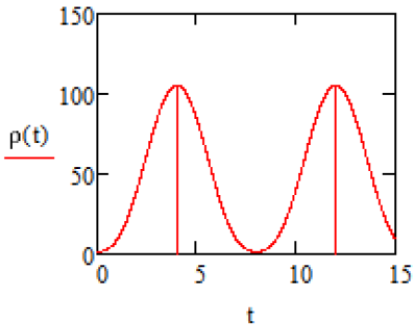

Враховуючи відсутність можливості стандартними інструментами і методами програмного комплексу *Mathcad* зобразити на графіках вектори швидкостей і прискорень точки, наведемо тільки графік траєкторії руху і положення точки в момент часу t=T.

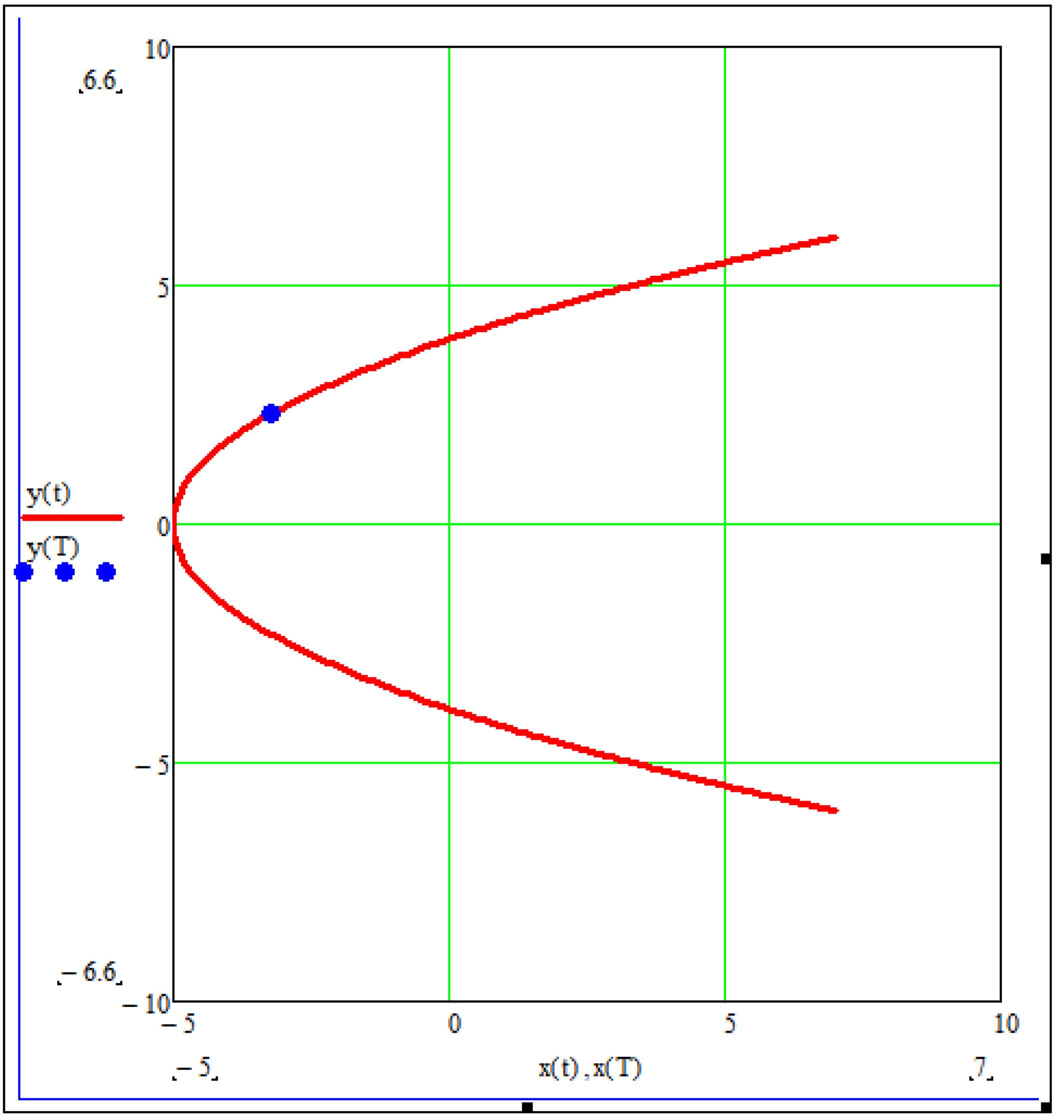

2. Найпростіші рухи твердого тіла. Визначення кінематичних характеристик обертового руху

2.1. Короткі відомості з теорії

Поступальним називається такий рух твердого тіла, за якого довільна пряма, що незмінно пов'язана з тілом, увесь час залишається паралельною своєму початковому положенню (або паралельною самій собі), а всі точки тіла рухаються з однаковими швидкостями та прискореннями.

Для визначення кінематичних характеристик поступального руху твердого тіла достатньо визначити характеристики руху однієї будь-якої точки даного тіла. Зазвичай за цю точку приймають центр ваги тіла - т. С.

Рівняння поступального руху визначається залежністю координат центра ваги тіла від часу:

$$x_c = x_c(t), y_c = y_c(t), z_c = z_c(t) \tag{2.1}$$

Обертовим називається такий рух твердого тіла навколо нерухомої осі, за якого будь-які дві точки тіла залишаються нерухомими, а всі інші описують траєкторії кола. Пряма, що проходить через дві нерухомі точки, називається віссю обертання.

Положення тіла під час обертання визначається кутом повороту φ між нерухомою площиною Π і площиною Π_1, жорстко пов'язаної із тілом.

Рівняння поступального руху визначається залежністю кута повороту від часу:

$$\varphi = \varphi(t) \tag{2.2}$$

Величина, що характеризує напрямок і швидкість зміни кута повороту, називається кутовою швидкістю. Кутова швидкість дорівнює похідній від кута повороту за часом:

$$\overline{\omega} = \frac{d\varphi}{dt}\overline{k} \tag{2.3}$$

Кутове прискорення характеризує швидкість зміни кутової швидкості і дорівнює похідній від кутової швидкості за часом:

$$\overline{\varepsilon} = \frac{d\omega}{dt}\overline{k} \tag{2.4}$$

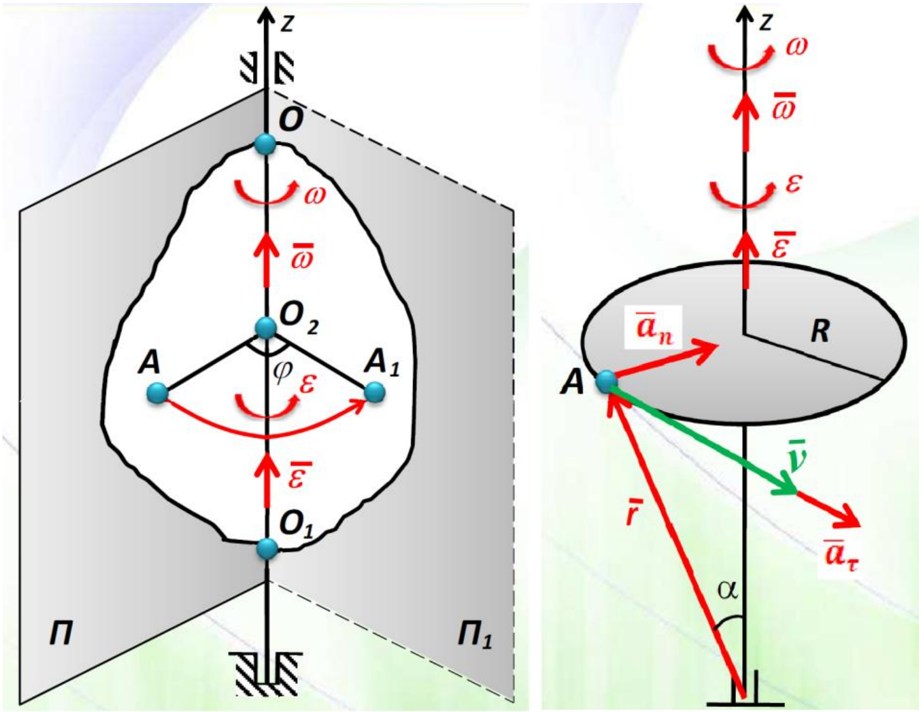

Рис. 2.1.

Вектори кутової швидкості і кутового прискорення спрямовані вдовж осі обертання. Напрямки $\overline{\omega}$ і $\overline{\varepsilon}$ збігаються, якщо збігаються знаки першої та другої похідних від кута повороту за часом (рис. 2.1). Всі точки обертового руху тіла описують траєкторію кола з радіусом R, що дорівнює найкоротшій відстані від точок до осі обертання. Рух точки по колу визначається виразом:

$$s = s(t) = R \cdot \varphi(t) \tag{2.5}$$

Швидкість точки тіла визначається за формулою Ейлера:

$$\overline{v} = \frac{d\overline{r}}{dt} = \overline{\omega} \times \overline{r}, v = \frac{ds}{dt} = R\omega = \omega r sin\left(\widehat{\overline{r},\overline{\omega}}\right) \tag{2.6}$$

Прискорення точки тіла під час обертального руху дорівнює:

$$\overline{a} = \frac{d\overline{v}}{dt} = \overline{\varepsilon} \times \overline{r} + \overline{\omega} \times \overline{r} = \overline{\varepsilon} \times \overline{r} + \overline{\omega} \times (\overline{\omega} \times \overline{r}) = \overline{a}_\tau + \overline{a}_n \tag{2.7}$$

де $\overline{a}_\tau = \overline{\varepsilon} \times \overline{r}$, $a_\tau = \varepsilon r sin\left(\widehat{\overline{r},\overline{k}}\right) = \varepsilon R$ – дотичне (тангенціальне) прискорення; $\overline{a}_n = \overline{\omega} \times \overline{v} = \overline{\omega} \times (\overline{\omega} \times \overline{r})$, $a_n = \omega^2 R$ – нормальне прискорення.

Величина повного прискорення визначається за формулою:

$$a = R\sqrt{\varepsilon^2 + \omega^4} \tag{2.8}$$

2.2. Умова і приклад виконання задачі

Кривошип O_1A (рис. 2.2) кривошипно-кулісного механізму OO_1AB з одним ступенем вільності обертається з постійною кутовою швидкістю ω_{O1A}. Визначити закон руху, кутову швидкість і кутове прискорення куліси *OB,* а також кінематичні характеристики її точки *B*, якщо:

$\omega_{O1A}=\frac{\pi}{2}$рад/с, $O_1A=b$, $OO_1=2b$, $OB=4b$, $b=15$см

Дано:

$O_1A = d, OO_1 = 2d,$

$OB = 4d, d = 10см,$

$\omega_{O_1A} = \frac{\pi}{2}\frac{рад}{с},$

$\varphi(t) = \omega_{O_1A}t$

ω -?; ε -?;

V_B,?; a_B-?

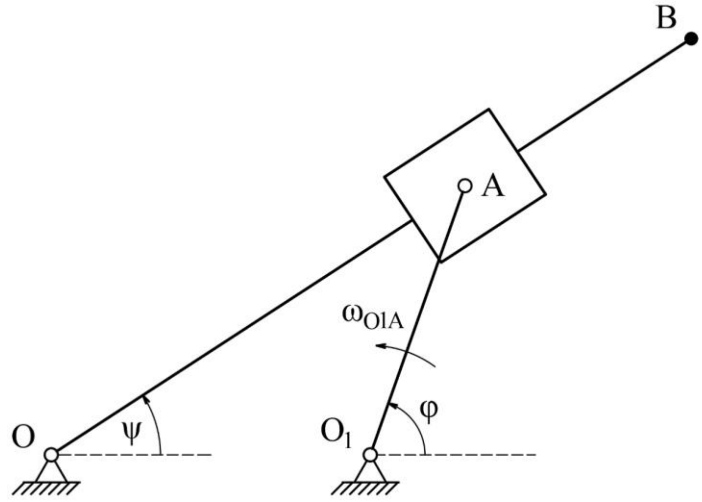

Для визначення закону руху куліси, що гойдається, її кутової швидкості і кутового прискорення запишемо рівняння геометричних зв’язків:

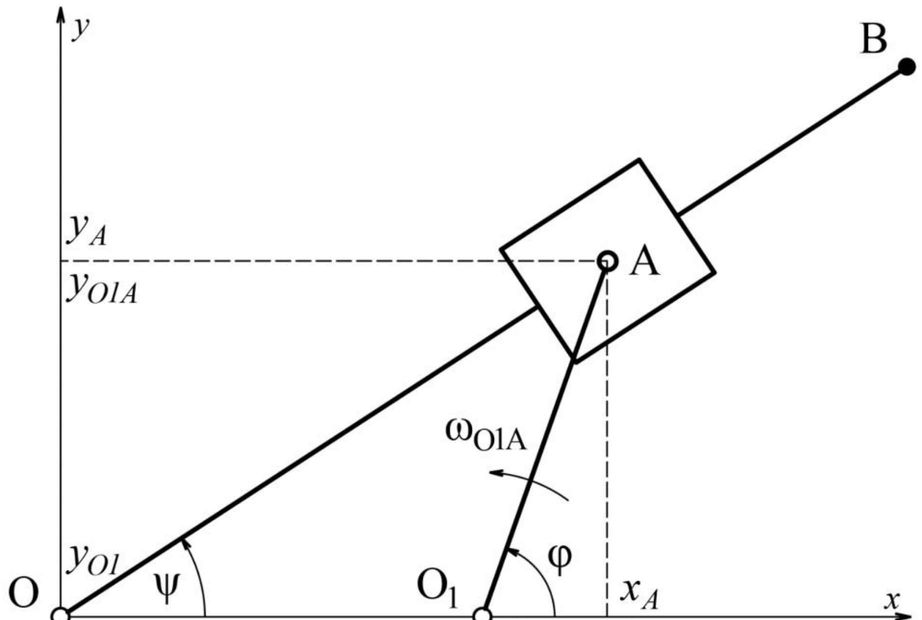

Рис. 2.2. Розрахункова схема кривошипно-кулісного механізму

$$\overline{OA} = \overline{OO_1} + \overline{OA} \quad \text{або} \quad \overline{R}_A = \overline{R}_{O1} + \overline{R}_{O1_A},$$

Це рівняння задає в довільний момент часу положення т. A, траєкторією руху якої є окружність, радіусом O_1A.

Враховуючі, що т. А цього механізму належить як кривошипу O_1A, так і кулісі OB, то позначимо її координати в декартовій системі Oxy, які належать кривошипу $A(x_{O1A}, y_{O1A})$, а куліси – $A(x_A, y_A)$.

Положення векторів $\overline{R}_{O_1}$і $\overline{R}_{O_{1_A}}$ визначаються відповідними проекціями на координатні осі:

$$x_{O_1} = OO_1, \qquad y_{O_1} = 0,$$
$$x_{O_1} = O_1A\,cos(\varphi), \qquad y_{O_{1_A}} = O_1A\,sin(\varphi)$$

Вектор $\overline{R}_A$ визначимо його довжиною OA і кутом ψ, який відкладаємо від додатного напрямку осі Ox проти ходу годинникової стрілки.

Тоді рівняння геометричних зв’язків можливо записати у вигляді:

$$OA\,cos(\psi) = x_A = O_1O + O_1A\,cos(\varphi),$$
$$OA\,sin(\psi) = y_A = O_1A\,sin(\varphi)$$

Закон обертального руху куліси OB задається кутом ψ. Його можна визначити виразом:

$$\psi(t) = arctg\left(\frac{y_A}{x_A}\right) = arctg\,\frac{O_1A\,sin(\varphi)}{O_1O + O_1A\,cos(\varphi)}$$

або

$$\psi(t) = arctg\left(\frac{10\,sin\left(\frac{\pi t}{2}\right)}{10co\,s\left(\frac{\pi t}{2}\right)+20}\right),$$

Визначимо кутову швидкість ω куліси OB:

$$\omega(t) = \frac{d\psi}{dt}, \qquad \omega(t) = \frac{\dfrac{5\pi\,cos\left(\frac{\pi t}{2}\right)}{10\,cos\left(\frac{\pi t}{2}\right)+20} + \dfrac{50\pi\,sin\left(\frac{\pi t}{2}\right)^2}{\left(10\,cos\left(\frac{\pi t}{2}\right)+20\right)^2}}{\dfrac{100\,sin\left(\frac{\pi t}{2}\right)^2}{\left(10\,cos\left(\frac{\pi t}{2}\right)+20\right)^2}+1}$$

В момент часу t=*T*:

$$\omega(T) = \frac{\pi}{10}\ , \qquad \omega(T) = 0{,}314\ \frac{рад}{с}$$

Визначимо кутове прискорення ε куліси *OB*:

$$\varepsilon(t) = \frac{d^2\psi}{dt^2},$$

$$\varepsilon(t) = \frac{\dfrac{500\pi^2 sin\left(\frac{\pi t}{2}\right)^3}{\left(10\,cos\left(\frac{\pi t}{2}\right)+20\right)^3} - \dfrac{5\pi^2 sin\left(\frac{\pi t}{2}\right)^2}{20\,cos\left(\frac{\pi t}{2}\right)+40} + \dfrac{75\pi^2 cos\left(\frac{\pi t}{2}\right) sin\left(\frac{\pi t}{2}\right)}{\left(10\,cos\left(\frac{\pi t}{2}\right)+20\right)^2}}{\dfrac{100\,sin\left(\frac{\pi t}{2}\right)^2}{\left(10\,cos\left(\frac{\pi t}{2}\right)+20\right)^2}+1} -$$

Якщо t=*T*:

$$\varepsilon(T) = \frac{3\pi^2}{50}\ , \qquad \varepsilon(T) = 0{,}592\ \frac{рад}{с^2}$$

Визначаємо величину швидкості т.*B* куліси в момент часу t=*T*:

$$V_B = \omega \cdot OB\ , \qquad V_B = 0{,}314\ \cdot 60 = 12{,}566\ \frac{м}{с}$$

Знаходимо величини складових повного прискорення т. *B* при t=*T*.

Дотичне прискорення т. *B* :

$$a_B^\tau = \varepsilon \cdot OB\ , \qquad a_B^\tau = 0{,}592\ \cdot 40 = 23{,}687\ \frac{м}{с^2}$$

Нормальне прискорення т. *B* :

$$a_B^n = \omega^2 \cdot OB\ , \qquad a_B^n = 0{,}314^2\ \cdot 40 = 3{,}948\ \frac{м}{с^2}$$

Величина повного прискорення т.*B* в момент часу t=*T*:

$$a_B = \sqrt{(a_B^\tau)^2 + (a_B^n)^2} = \sqrt{(23{,}687)^2 + (3{,}948)^2} = 24{,}014\ \frac{м}{с^2}.$$

Наведемо розв’язок поставленої задачі, її етапи виконання, результати розрахунку і графіки, зображені на моніторі комп’ютера у програмному середовищі *Mathcad*:

$d := 10 \qquad O1A := d \qquad OO1 := 2 \cdot d \qquad OB := 4 \cdot d$

$T := 3 \qquad \omega O1A := \frac{\pi}{2} \qquad \phi(t) := \omega O1A \cdot t$

Визнаяення закону обертального руху куліси

$$\psi(t) := \operatorname{atan}\left(\frac{O1A \cdot \sin(\phi(t))}{OO1 + O1A \cdot \cos(\phi(t))}\right) \qquad \psi(t) \to \operatorname{atan}\left(\frac{10 \cdot \sin\left(\frac{\pi \cdot t}{2}\right)}{10 \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{2}\right) + 20}\right)$$

$$\psi(T) \cdot deg^{-1} = -26.565$$

Визнаяення кутового прискорення куліси

$$\omega(t) := \frac{d}{dt}\psi(t)$$

$$\omega(t) \to \frac{\dfrac{5 \cdot \pi \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{2}\right)}{10 \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{2}\right) + 20} + \dfrac{50 \cdot \pi \cdot \sin\left(\frac{\pi \cdot t}{2}\right)^2}{\left(10 \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{2}\right) + 20\right)^2}}{\dfrac{100 \cdot \sin\left(\frac{\pi \cdot t}{2}\right)^2}{\left(10 \cdot \cos\left(\frac{\pi \cdot t}{2}\right) + 20\right)^2} + 1} \qquad \omega(T) \to \frac{\pi}{10}$$

$$\omega(T) = 0.314$$

Визначення кутового прискорення куліси $\varepsilon(t) := \frac{d^2}{dt^2}\psi(t)$

$$\varepsilon(t) \rightarrow \frac{\frac{500\cdot\pi^2\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)^3}{\left(10\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)+20\right)^3} - \frac{5\cdot\pi^2\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)}{20\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)+40} + \frac{75\cdot\pi^2\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)}{\left(10\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)+20\right)^2}}{\frac{100\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)^2}{\left(10\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)+20\right)^2}+1} -$$

$$-\frac{\left[\frac{1000\cdot\pi\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)^3}{\left(10\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)+20\right)^3} + \frac{100\cdot\pi\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)}{\left(10\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)+20\right)^2}\right]\cdot\left[\frac{5\cdot\pi\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)}{10\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)+20} + \frac{50\cdot\pi\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)^2}{\left(10\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)+20\right)^2}\right]}{\left[\frac{100\cdot\sin\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)^2}{\left(10\cdot\cos\left(\frac{\pi\cdot t}{2}\right)+20\right)^2}+1\right]^2}$$

$$\varepsilon(T) \rightarrow \frac{\frac{125\cdot\pi^2}{2\cdot\left(5\cdot\sqrt{3}+20\right)^3} - \frac{5\cdot\pi^2}{20\cdot\sqrt{3}+80} + \frac{75\cdot\sqrt{3}\cdot\pi^2}{4\cdot\left(5\cdot\sqrt{3}+20\right)^2}}{\frac{25}{\left(5\cdot\sqrt{3}+20\right)^2}+1} -$$

$$-\frac{\left[\frac{125\cdot\pi}{\left(5\cdot\sqrt{3}+20\right)^3} + \frac{25\cdot\pi\cdot\sqrt{3}}{\left(5\cdot\sqrt{3}+20\right)^2}\right]\cdot\left[\frac{25\cdot\pi}{2\cdot\left(5\cdot\sqrt{3}+20\right)^2} + \frac{5\cdot\pi\cdot\sqrt{3}}{10\cdot\sqrt{3}+40}\right]}{\left[\frac{25}{\left(5\cdot\sqrt{3}+20\right)^2}+1\right]^2}$$

$$\varepsilon(T) \rightarrow \frac{3\cdot\pi^2}{50} \qquad \varepsilon(T) = 0.592$$

Побудуємо графіки закону руху ψ(t), кутової швидкості ω(t)/ω0 і кутового прискорення ε(t)/ω0^2

$t := 0, 0.01 .. 4$

Графік закону руху ψ(t)

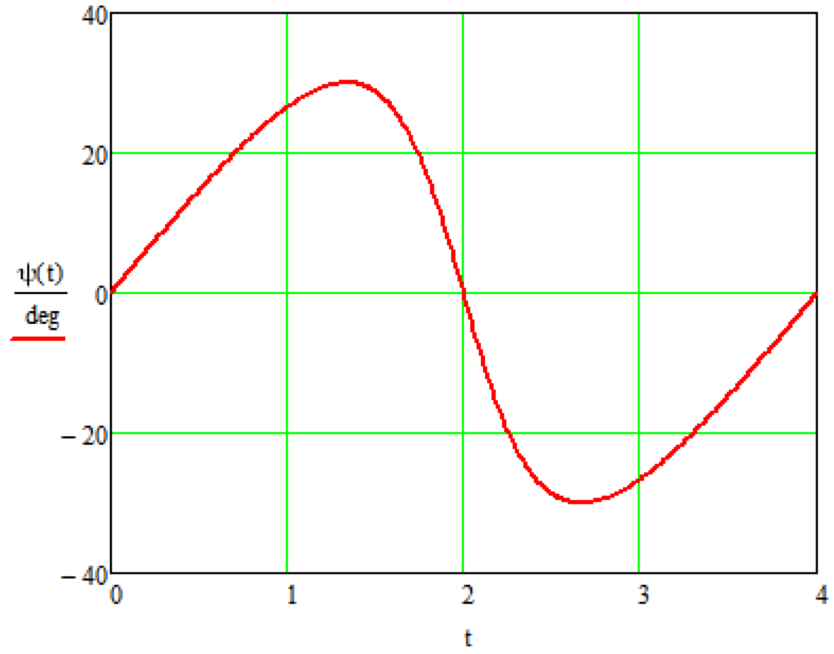

Графіки кутової швидкості ω(t)/ω і кутового прискорення ε(t)/ω0^2

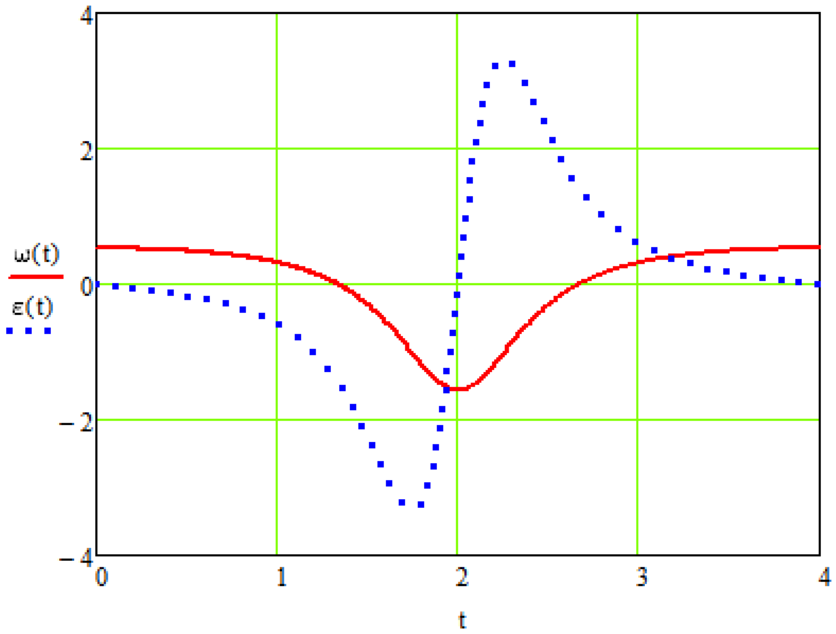

Побудуємо графікі залажностей знайдених величин кінематичних характеристик

$t := 0, 0.01 .. 4$

$VB(t) := \omega(t) \cdot OB$

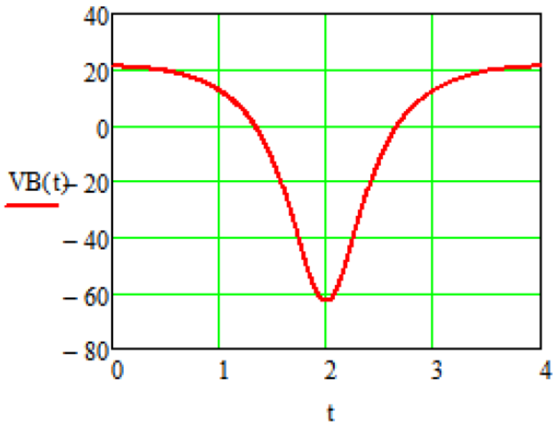

$VB(T) = 12.566$

Дотичне і нормальне прискорення точки В

$aB\tau(t) := \varepsilon(t) \cdot OB$

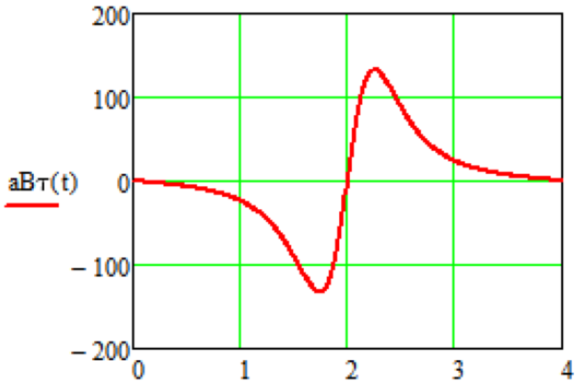

$aBn(t) := \omega(t)^2 \cdot OB$

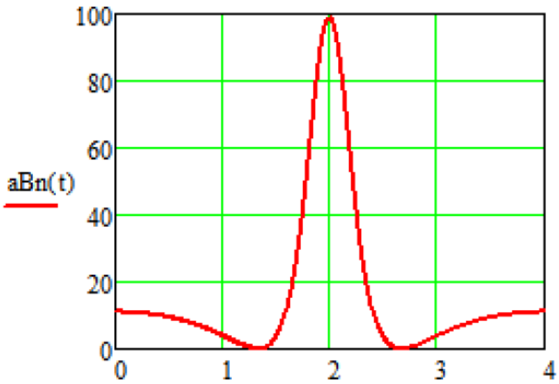

$aBn(T) = 3.948$

$$aB(t) := \sqrt{aB\tau(t)^2 + aBn(t)^2} \qquad aB(T) = 24.014$$

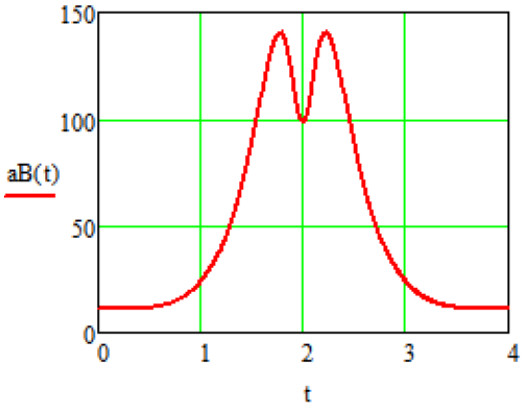

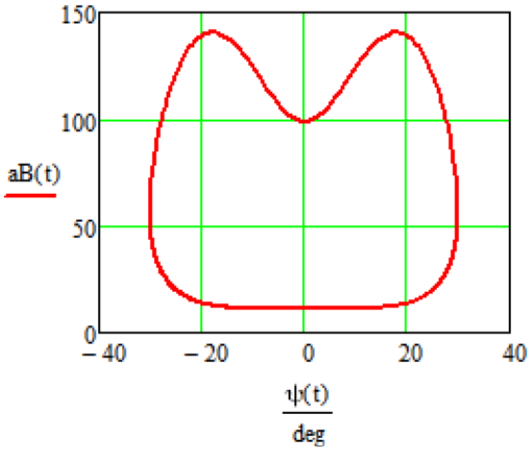

3. Кінематика плоскопаралельного руху твердого тіла

3.1. Короткі відомості з теорії

Плоскопаралельним називається такий рух твердого тіла, за якого всі його точки рухаються в площинах, паралельних деякій нерухомій площині. За такого руху, для того, щоб охарактеризувати рух всього твердого тіла, достатньо розглянути рух однієї із таких паралельних площин в межах тіла (плоскої фігури). Плоскопаралельний рух тіла повністю визначається рухом перетину *S* (плоскої фігури). Тобто задача визначення кінематики тіла зводиться від тривимірної до двомірної. А кінетичні рівняння такого руху мають вигляд:

$$x_A = x(t), y_A = y(t), \varphi = \varphi(t), \tag{3.1}$$

де $X_{\text{A}}; Y_{\text{A}}$ – координати точки *A* – *полюса.* φ – кут повороту навколо полюса. За полюс приймається точка, що лежить на твердому тілі, швидкість і прискорення якої відомі, або можуть бути легко обчислені.

Характерним прикладом такого руху може бути рух шатуна у кривошипно-шатунному механізмі, рух колеса, що котиться по прямолінійній ділянці шляху, та ін.

Плоскопаралельний рух твердого тіла можна розглядати як суму двох рухів, а саме: поступального разом з полюсом і обертального навколо осі, яка проходить через полюс перпендикулярно площині руху.

Кінематичними характеристиками плоскопаралельного руху твердого тіла є швидкість V_{A} і прискоренняa_{A} полюса та кутова швидкість ω і кутове прискорення тіла ε навколо полюса.

Визначення швидкостей точок тіла в разі плоскопаралельного руху тіла

Існує два способи визначення швидкості точок при плоскопаралельному русі тіла:

– векторний (з графічним і аналітичним варіантами);

– використання миттєвого центра швидкостей;

Під час першого способу швидкість будь-якої точки тіла визначається геометричною (векторною) сумою:

$$\vec{V}_B = \vec{V}_A + \vec{V}_{BA}, \tag{3.2}$$

де

$\vec{V}_B$– визначаєма швидкість т. В;

$\vec{V}_A$– швидкість полюса (т. А);

$\vec{V}_{BA}$– швидкість т. В в разі обертового руху плоскої фігури навколо полюса.

Швидкість будь-якої точки тіла в разі плоскопаралельного руху можна зобразити як геометричну суму швидкості полюса та лінійної швидкості точки в разі обертового руху плоскої фігури навколо полюса.

Спроєктувавши векторне рівняння (3.2) на дві перпендикулярні осі і визначивши величину $V_{BA} = \omega \cdot BA$, знаходимо значення швидкості V_B через проекції V_{Bx}, V_{By}за теоремою Піфагора $V_B = \sqrt{V_{Bx} + V_{By}}$.

Аналітичний варіант векторного способу ґрунтується на теоремі про проекції швидкостей двох точок тіла на пряму, яка формулюється так: проекції швидкостей двох точок тіла на пряму, що сполучає точки, рівні між собою.

$$V_A \cdot cos\,\alpha = V_B \cdot cos\,\beta;$$

$$V_B = \frac{V_A \cdot cos\,\alpha}{cos\,\beta},$$

де V_A – відома швидкість т. А;

V_B– визначаєма швидкість т. В;

α і β – відповідні кути між векторами швидкостей точок А і В та прямою, що сполучає ці точки.

Даний варіант векторного способу рекомендується використовувати у разі відомих напрямків векторів швидкостей та у разі відомої величини однієї із швидкостей точок.

Другий спосіб визначення швидкості точки у разі плоскопаралельного руху тіла використовує поняття «миттєвого центра швидкостей». *МЦШ* – це точка рухомої плоскої фігури, швидкість якої у дану мить дорівнює нулю і навколо якої відбувається обертання тіла. *МЦШ* позначається буквою *Р*.

Швидкість будь-якої точки тіла за цим способом визначається:

$$V_A = \omega \cdot PA,$$
$$V_B = \omega \cdot PB \qquad (3.3)$$
і т. д.,

де ω – кутова швидкість тіла;

PA , PB – найкоротші відстані (перпендикуляри) від векторів $\vec{V}_A$ та $\vec{V}_B$до *МЦШ*.

Із рівності (3.3) можна записати:

$$\frac{V_A}{PA} = \frac{V_B}{PB} = \dots = \omega,$$
$$V_B = \omega \cdot PB. \qquad (3.4)$$

Отже, швидкості точок тіла, пропорційні їх відстанням до миттєвого центра швидкостей.

Під час обертального руху положення *МЦШ* є постійним і збігається з центром обертання. У разі поступального руху – *МЦШ* прямує до нескінченності. А у разі плоскопаралельного руху існують способи визначення *МЦШ*.

Способи визначення миттєвого центра швидкостей

В загальному випадку *МЦШ* знаходиться в точці перетину перпендикулярів, проведених від векторів швидкостей точок.

У окремих випадках:

- якщо вектори швидкостей двох точок паралельні $\vec{V}_A \parallel \vec{V}_B$ та модулі їх рівні між собою, то МЦШ віддаляється на нескінченну велику відстань. У цьому випадку відбувається миттєво-поступальний рух;
- якщо вектори швидкостей двох точок направлені в один бік і перпендикулярні до відрізка, що їх з'єднує, а модулі швидкостей не рівні між собою, то *МЦШ* лежить у точці перетину зазначеної перпендикулярної прямої з іншою прямою, яка з'єднує кінці векторів швидкостей точок;
- якщо вектори швидкостей двох точок направлені в різні боки і перпендикулярні до відрізка, що їх з'єднує, то *МЦШ* лежить у точці перетину прямої, яка з'єднує кінці векторів швидкостей, з наведеним вище відрізком;
- у випадку кочення (без ковзання) тіла по нерухомій поверхні *МЦШ* знаходиться в точці контакту тіла і поверхні.

Іншою важливою кінематичною характеристикою плоскопаралельного руху твердого тіла є прискорення.

Визначення прискорень точок тіла

Найбільш поширені два способи визначення прискорення точок у поскопаралельному русі тіла:

- векторний;
- з використанням миттєвого центра прискорень (МЦП).

Векторний спосіб визначення прискорень точок тіла ґрунтується на векторній формулі розподілу прискорень точок плоскої фігури:

$$\vec{a}_B = \vec{a}_A + \vec{a}_{BA}^{\tau(\varepsilon)} + \vec{a}_{BA}^{n(\omega)}, \tag{3.5}$$

Прискорення будь-якої точки плоскої фігури дорівнює геометричній сумі прискорення точки, яку обрано за полюс, та обертового (дотичного) $\vec{a}_{BA}^{\tau(\varepsilon)}$ і прискорення доцентрового (нормального) $\vec{a}_{BA}^{n(\omega)}$ цієї точки в разі обертового руху плоскої фігури навколо полюса.

Оскільки в разі абсолютного руху т. B складові її прискорення $\vec{a}_{BA}^{n(\omega)}$ і$\vec{a}_{BA}^{\tau(\varepsilon)}$ зовсім не спрямовані по головній нормалі та дотичній до абсолютної траєкторії т. B, у теоретичній механіці ці складові частіше називають обертовим і доцентровим прискореннями.

Де $\vec{a}_B$ – визначаєме прискорення точки;

$\vec{a}_A$ – прискорення полюсу;

$\vec{a}_{BA}^{\tau(\varepsilon)}$ – обертове прискорення т. B в обертовому русі разом з тілом навколо полюса A.

$\vec{a}_{BA}^{n(\omega)}$ – доцентрове прискорення т. B в обертовому русі разом з тілом навколо полюса A.

Величини обертового та доцентрового прискорення розраховується так:

$$a_{BA}^{\tau(\varepsilon)} = \varepsilon \cdot AB;$$
$$a_{BA}^{n(\omega)} = \omega^2 \cdot AB,$$

де ε– кутове прискорення тіла;

ω– кутова швидкість тіла.

Для визначення величини шуканого прискорення $\vec{a}_B$необхідно спроєктувати всі вектори, що записані в формулі (3.5), на осі декартової системи координат та розв’язати рівняння.

Миттєвий центр прискорень (*МЦП*) – це точка рухомої плоскої фігури, прискорення якої в даний момент часу дорівнює нулю. *МЦП* позначається буквою Q і знаходиться на промені, проведоному з т. A під кутом μ (3.8) відкладеного за напрямом кутового прискорення ε.

Розрахунок прискорення точки за допомогою миттєвого центру прискорень потребує, щоб у вихідних даних (крім прискорення полюсу $\vec{a}_A$)

були відомі кутова швидкість ω та кутове прискорення ε плоскої фігури. Визначається прискорення т. B цим способом як геометрична сума прискорень полюса $\vec{a}_A$і прискорення $\vec{a}_{BA}$ (3.6):

$$\vec{a}_B = \vec{a}_A + \vec{a}_{BA} \tag{3.6}$$

Вектор $\vec{a}_{BA}$ спрямовується у т. B паралельно вектора $\vec{a}_A$ у протилежну сторону, а його модуль пропорційний віддалі *AB* (2.7):

$$a_{BA} = AB \cdot \sqrt{\varepsilon^2 + \omega^4} \tag{3.7}$$

Промінь, на якому знаходиться т. *B*, проводиться з т. *A* під кутом μ (2.8) так, щоб напрямок повороту вектора $\vec{a}_A$ до цього променя збігався з напрямом ε.

$$\mu = arctg\,\frac{|\varepsilon|}{\omega^2} \tag{3.8}$$

3.2. Умова і приклад виконання задачі

Плоский кривошипно-шатунний механізм OAB (рис. 3.1) має один ступень вільності і складається із ланок таких: кривошипу OA, шатуну AB і повзуна B, з’єднаних між собою шарнірно. Ланки механізму рухаються в площині аркуша. Кривошип OA механізму обертається з постійною кутовою швидкістю ω_0. Необхідно визначити закон руху шатуна AB, його кутову швидкість і кутове прискорення, а також кінематичні характеристики точок A і B в момент часу $t=T$, якщо:

Дано:
$OA = r = 1{,}0м,$
$AB = L = 3м,$
$a = 1{,}0м,$
$\omega_O = \pi \frac{рад}{с},$
$\varphi(t) = \omega_O \cdot t,$
$T = \frac{1}{3} с$

V_A, V_B, V_C-?;
$\omega_2, \omega_3, \omega_4$-?;
a_A, a_B, a_C-?;
$\varepsilon_2, \varepsilon_3, \varepsilon_4$-?

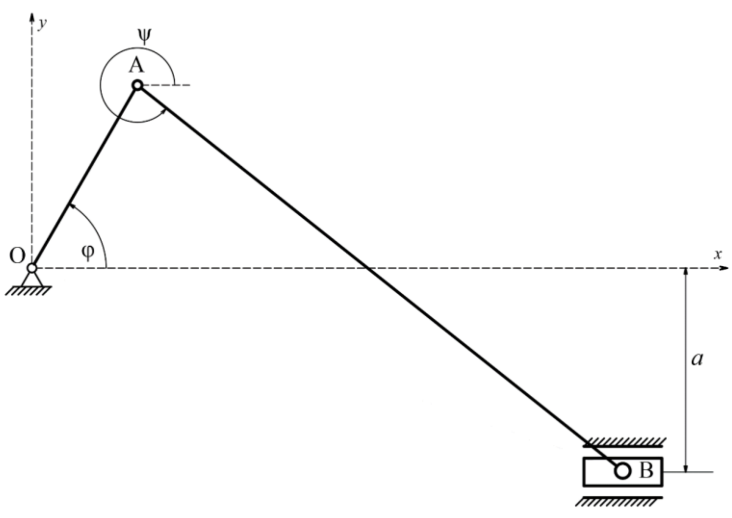

У кривошипно-шатунному механізмі OAB кривошип OA здійснює обертальний рух навколо осі Oz, спрямованої перпендикулярно площині руху механізму, повзун рухається поступально вздовж горизонтальної напрямної, а шатун AB здійснює плоскопаралельний рух.

Закон обертального руху кривошипу відомий і визначається виразом:

$$\varphi(t) = \omega_O \cdot t$$

отже, закон руху, швидкість і прискорення будь-якої точки кривошипа, у тому числі й точки A, легко обчислити за формулою Ейлера, і цю точку в подальшому можна обрати як полюс (рис. 3.1).

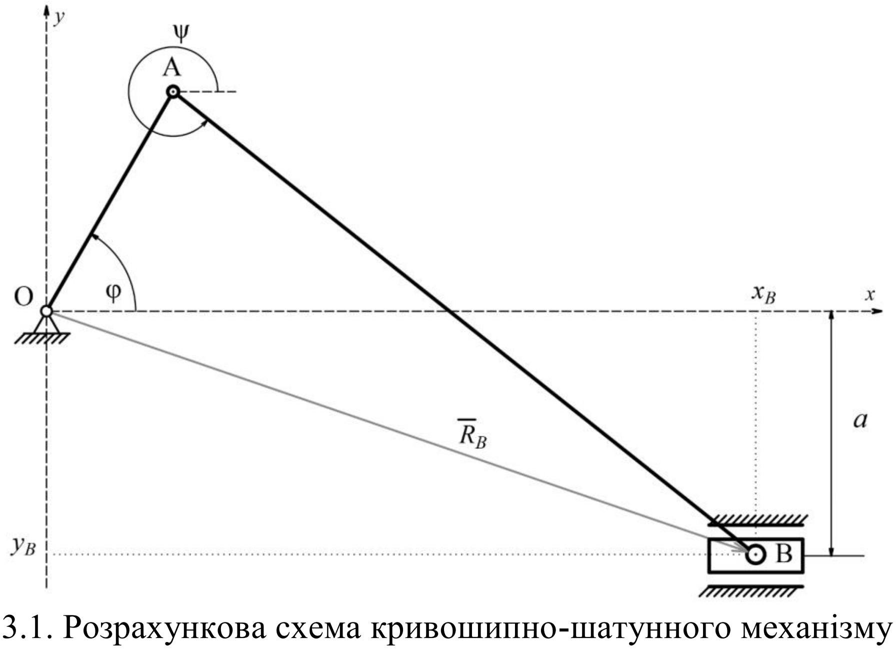

Рис. 3.1. Розрахункова схема кривошипно-шатунного механізму OAB

Для знаходження обертальної складової плоского руху шатуна АВ навколо полюса А запишемо рівняння геометричних зв’язків для точки В шатуна, у якої відома тільки траєкторія руху.

У векторній формі рівняння геометричних зв’язків має вигляд:

$$\overline{R}_B \ = \ \overline{OA} + \overline{AB}.$$

Запишемо це рівняння в проекціях на координатні осі OX та OY:

$$x_B \ = \ OA\,cos(\varphi) + AB\,cos(\psi),$$

$$y_B \ = \ OA\,sin(\varphi) - AB\,sin(\psi) = -a$$

Розв’язуючі друге рівняння системи відносно невідомої ψ, знайдемо закон обертальної частини плоскопаралельного руху шатуна навколо полюса т. А:

$$\psi \ = -\,arcsin\left[\frac{OA}{AB}sin(\varphi) + \frac{a}{AB}\right]$$

Надалі визначимо кутову швидкість та кутове прискорення шатуна диференціюванням за часом *ψ(t).* Кінематичні характеристики точок знайдемо за допомогою теорем про складання швидкостей та прискорень у разі плоскопаралельного руху.

$$\omega(t) = \frac{d\psi}{dt}, \qquad \omega(t) = -\frac{\pi\,cos(\pi t)}{3\cdot\sqrt{1-\left(\frac{1}{3}sin(\pi t)+\frac{1}{3}\right)^2}}.$$

Для моменту часу *t*=*T* кутова швидкість кривошипу:

$$\omega(T) = -\frac{\pi}{6\cdot\sqrt{1-\left(\frac{1}{6}\sqrt{3}+\frac{1}{3}\right)^2}} = -0{,}669\ \frac{рад}{c}$$

Задамо вектори кутової швидкості та кутового прискорення ланок кривошипно-шатунного механізму:

$$\omega_{OA}(t) = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ \omega_0 \end{pmatrix} \quad \omega_{AB}(t) = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ \omega(t) \end{pmatrix} \quad \varepsilon_{OA}(t) = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ \varepsilon_0 \end{pmatrix} \quad \varepsilon_{AB}(t) = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ \varepsilon(t) \end{pmatrix}$$

Визначимо закон руху, а також вектори швидкості та прискорення т. А кривошипу:

$$R_A(t) = \begin{pmatrix} r \cdot cos(\varphi(t)) \\ r \cdot sin(\varphi(t)) \\ 0 \end{pmatrix} \qquad V_A(t) = \omega_{OA}(t) \times R_A(t)$$

$$a_A(t) = \varepsilon_{OA}(t) \times R_A(t) + \omega_{OA}(t) \times (\omega_{OA}(t) \times R_A(t))$$

Обчислення закону руху і векторів швидкості та прискорення т. В шатуна:

$$AB(t) = \begin{pmatrix} cos(\psi(t)) \\ sin(\psi(t)) \\ 0 \end{pmatrix} \cdot L \qquad R_B(t) = R_A(t) + AB(t)$$

$$V_{AB}(t) = \omega_{AB}(t) \times AB(t) \qquad V_B(t) = V_A(t) + V_{AB}(t)$$

$$a_{AB\tau}(t) = \varepsilon_{AB}(t) \times AB(t) \qquad a_{ABn}(t) = \omega_{AB}(t) \times (\omega_{AB}(t) \times AB(t))$$

$$a_{AB}(t) = a_{AB\tau}(t) + a_{ABn}(t) \qquad a_B(t) = a_A(t) + a_{AB}(t)$$

Надалі наведено чисельний розрахунок поставленої задачі у програмному середовищі *Mathcad*, знятий з екрана:

Вихідні дані до розрахунку:

$$r := 1 \qquad L := 3 \qquad a := 1$$

$$T := \frac{1}{3} \qquad \omega0 := \pi \qquad \phi(t) := \omega0 \cdot t$$

Визначення закону руху шатуна АВ кривошипно-шатуного механізму, його кутової швидкості та кутового прискорення

$$\psi(t) := -\mathrm{asin}\left(\frac{r}{L}\cdot\sin(\phi(t)) + \frac{a}{L}\right) \qquad \psi(t) \rightarrow -\mathrm{asin}\left(\frac{1}{3}\cdot\sin(\pi\cdot t) + \frac{1}{3}\right)$$

$$\psi(T)\cdot \deg^{-1} = -38.463$$

Визначення кутової швидкості шатуна

$$\omega(t) := \frac{d}{dt}\psi(t)$$

$$\omega(t) \rightarrow -\frac{\pi\cdot\cos(\pi\cdot t)}{3\cdot\sqrt{1-\left(\frac{1}{3}\cdot\sin(\pi\cdot t)+\frac{1}{3}\right)^2}} \qquad \omega(T) \rightarrow -\frac{\pi}{6\cdot\sqrt{1-\left(\frac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\frac{1}{3}\right)^2}} \qquad \omega(T) = -0.669$$

Вектори кутової швидкості та кутового прискорення ланок механізму

$$\omega OA(t) := \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ \omega0 \end{pmatrix} \qquad \omega AB(t) := \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ \omega(t) \end{pmatrix} \qquad \omega AB(T) = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ -0.669 \end{pmatrix}$$

Закон руху, вектор швидкості т.А кривошипу ОА

$$RA(t) := \begin{pmatrix} r\cdot\cos(\phi(t)) \\ r\cdot\sin(\phi(t)) \\ 0 \end{pmatrix} \qquad RA(T) = \begin{pmatrix} 0.5 \\ 0.866 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$VA(t) := \omega OA(t) \times RA(t) \qquad VA(T) \rightarrow \begin{pmatrix} -\frac{\pi\cdot\sqrt{3}}{2} \\ \frac{\pi}{2} \\ 0 \end{pmatrix} \qquad VA(T) = \begin{pmatrix} -2.721 \\ 1.571 \\ 0 \end{pmatrix}$$

Закон руху, вектор швидкості т.В шатуна АВ

$$AB(t) := \begin{pmatrix} \cos(\psi(t)) \\ \sin(\psi(t)) \\ 0 \end{pmatrix} \cdot L \qquad RB(t) := RA(t) + AB(t) \qquad RB(T) = \begin{pmatrix} 2.849 \\ -1 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$VAB(t) := \omega AB(t) \times AB(t)$$

$$VAB(T) = \begin{pmatrix} -1.248 \\ -1.571 \\ 0 \end{pmatrix} \qquad VB(t) := VA(t) + VAB(t)$$

$$VB(T) \rightarrow \begin{bmatrix} -\frac{\sqrt{3}\cdot\pi}{2} - \frac{\pi\cdot\left(\frac{\sqrt{3}}{2}+1\right)}{6\cdot\sqrt{1-\left(\frac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\frac{1}{3}\right)^2}} \\ 0 \\ 0 \end{bmatrix} \qquad VB(T) = \begin{pmatrix} -3.969 \\ 5.085 \times 10^{-14} \\ 0 \end{pmatrix}$$

Визначення кутового прискорення ланок механізму

$$\varepsilon(t) := \frac{d^2}{dt^2}\psi(t)$$

$$\varepsilon(t) \rightarrow \frac{\pi^2\cdot\sin(\pi\cdot t)}{3\cdot\sqrt{1-\left(\frac{1}{3}\cdot\sin(\pi\cdot t)+\frac{1}{3}\right)^2}} - \frac{\pi^2\cdot\cos(\pi\cdot t)^2\cdot\left(\frac{\sin(\pi\cdot t)}{3}+\frac{1}{3}\right)}{9\cdot\left[1-\left(\frac{1}{3}\cdot\sin(\pi\cdot t)+\frac{1}{3}\right)^2\right]^{\frac{3}{2}}}$$

$$\varepsilon(T) \rightarrow \frac{\sqrt{3}\cdot\pi^2}{6\cdot\sqrt{1-\left(\frac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\frac{1}{3}\right)^2}} - \frac{\pi^2\cdot\left(\frac{\sqrt{3}}{6}+\frac{1}{3}\right)}{36\cdot\left[1-\left(\frac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\frac{1}{3}\right)^2\right]^{\frac{3}{2}}} \qquad \varepsilon(T) = 3.283$$

Вектори кутового прискорення ланок механізму

$$\varepsilon OA(t) := \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} \qquad \varepsilon AB(t) := \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ \varepsilon(t) \end{pmatrix}$$

Вектори прискорення т.А ,т.В кривошипа OA

$$aA(t) := \varepsilon OA(t) \times RA(t) + \omega OA(t) \times (\omega OA(t) \times RA(t)) \qquad aA(T) = \begin{pmatrix} -4.935 \\ -8.547 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$aAB\tau(t) := \varepsilon AB(t) \times AB(t)$$

$$aAB\tau(T) \rightarrow \begin{bmatrix} -\left[\dfrac{\pi^2\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{6}+\dfrac{1}{3}\right)}{36\cdot\left[1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2\right]^{\frac{3}{2}}} - \dfrac{\sqrt{3}\cdot\pi^2}{6\cdot\sqrt{1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2}}\right]\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{2}+1\right) \\ -3\cdot\left[\dfrac{\pi^2\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{6}+\dfrac{1}{3}\right)}{36\cdot\left[1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2\right]^{\frac{3}{2}}} - \dfrac{\sqrt{3}\cdot\pi^2}{6\cdot\sqrt{1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2}}\right]\cdot\sqrt{1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2} \\ 0 \end{bmatrix}$$

$$aAB\tau(T) = \begin{pmatrix} 6.127 \\ 7.713 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$aABn(t) := \omega AB(t) \times (\omega AB(t) \times AB(t))$$

$$aABn(T) \rightarrow \begin{bmatrix} -\dfrac{\pi^2}{12\cdot\sqrt{1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2}} \\ -\dfrac{\pi^2\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{2}+1\right)}{36\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{6}+\dfrac{1}{3}\right)^2-36} \\ 0 \end{bmatrix} \qquad aABn(T) = \begin{pmatrix} -1.05 \\ 0.834 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$aAB(t) := aAB\tau(t) + aABn(t) \qquad aB(t) := aA(t) + aAB(t)$$

$$aB(T) \rightarrow \begin{bmatrix} -\dfrac{\pi^2}{12\cdot\sqrt{1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2}} - \left[\dfrac{\pi^2\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{6}+\dfrac{1}{3}\right)}{36\cdot\left[1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2\right]^{\frac{3}{2}}} - \dfrac{\sqrt{3}\cdot\pi^2}{6\cdot\sqrt{1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2}}\right]\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{2}+1\right) - \dfrac{\pi^2}{2} \\ -3\cdot\left[\dfrac{\pi^2\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{6}+\dfrac{1}{3}\right)}{36\cdot\left[1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2\right]^{\frac{3}{2}}} - \dfrac{\sqrt{3}\cdot\pi^2}{6\cdot\sqrt{1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2}}\right]\cdot\sqrt{1-\left(\dfrac{1}{6}\cdot\sqrt{3}+\dfrac{1}{3}\right)^2} - \dfrac{\sqrt{3}\cdot\pi^2}{2} - \dfrac{\pi^2\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{2}+1\right)}{36\cdot\left(\dfrac{\sqrt{3}}{6}+\dfrac{1}{3}\right)^2-36} \\ 0 \end{bmatrix}$$

$$aB(T) = \begin{pmatrix} 0.142 \\ 1.281\times 10^{-11} \\ 0 \end{pmatrix}$$

Побудуємо графіки закону руху ψ(t), кутової швидкості ω(t)/ω0 і кутового прискорення ε(t)/ω0^2

$t := 0, 0.01 .. 4$

Графік закону руху ψ(t)

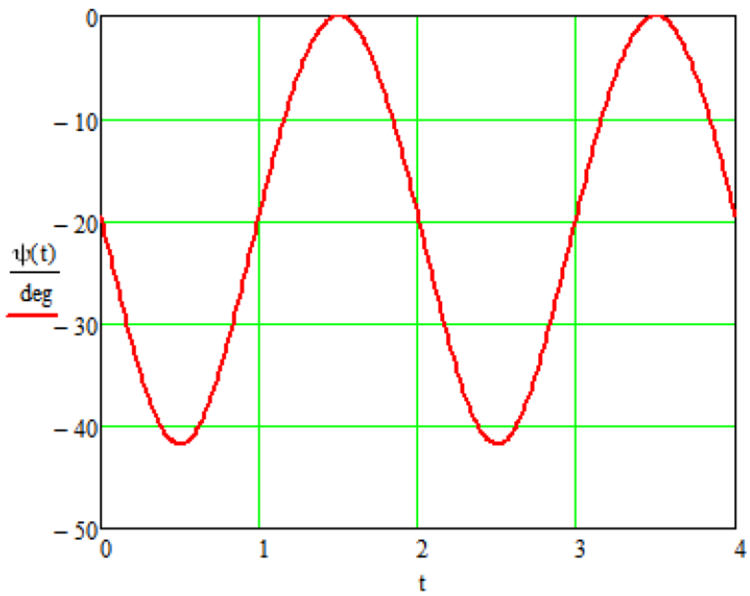

Графіки кутової швидкості ω(t)/ω і кутового прискорення ε(t)/ω0^2

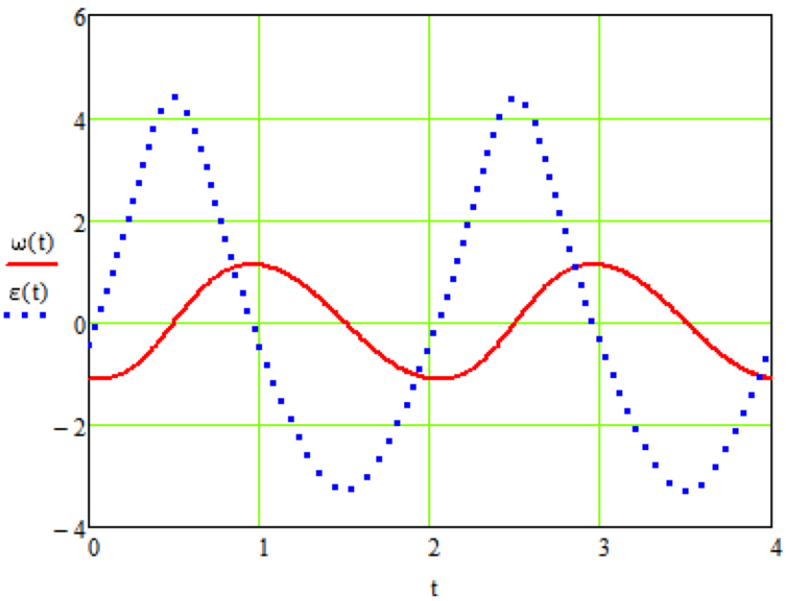

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Булгаков В.М.* Теоретична механіка : посібник для практичних занять / В.М. Булгаков, В.В. Бурлака, В.С. Лукач та ін. – Ніжин : Видавництво «Міланік», 2009. − 639 с.
2. *Гайдайчук В.В.* Теоретична механіка. Кінематика : навч. посібник / В.В. Гайдайчук, М.Г. Гонтар, О.О. Лук'янченко, А. В. Кузнецов.– Київ : КНУБА, 2015. – 152 с.
3. *Дзісь В.Г.* Програмування в *Mathcad* : довідник / В.Г. Дзісь, О.В. Левчук, Л.І. Новицька та ін. – Вінниця : Видавничий центр ВНАУ, 2015. – 187 с.
4. *Іскрицький В.М.* Теоретична механіка. Статика і кінематика : навч. посібник / В. М. Іскрицький, С. В. Подлєсний, О. В. Водолазська, Ю. О. Єфорт. – Краматорськ : ДДМА, 2007.– 204 с.
5. *Теоретична механіка.* Кінематика : метод. вказ. та завдання до виконання розрахунково-графічних робіт / К.Е. Котенко, М.В. Лазарева. – Київ : КНУБА, 2019 – 69 с.
6. *Лобас Л.Г.* Теоретична механіка : підручник для студентів вищих технічних навчальних закладів / Л.Г. Лобас. – Київ : ДЕТУТ, 2008. – 406 с.
7. *Павловський М.А*. Теоретична механіка : підручник. – Київ : Техніка, 2002. – 512 с.
8. *Палій О.М.* Теоретична механіка. Кінематика : методичні вказівки та завдання до виконання контрольних робіт/ О.М. Палій, Р.О. Плохута. – Київ : КНУБА, 2019. – 38 с.

Для нотаток

Навчально-методичне видання

ТЕОРЕТИЧНА МЕХАНІКА.
КІНЕМАТИКА.
КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Методичні вказівки
до вивчення курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальностей
131 «Прикладна механіка», 133 «Галузеве машинобудування»,
141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка»,
151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології»,
192 «Будівництво та цивільна інженерія»
за ОПП «Міське будівництво та господарство»

Укладачі: **Гайдайчук** Віктор Васильович,
Котенко Костянтин Едуардович

Випусковий редактор Л. С. Тавлуй
Комп'ютерне верстання К. А. Мавроді

Підписано до друку 02.09.2025. Формат 60 х 841 /16
Ум. друк. арк. 3,25. Обл.-вид. арк. 3,5.
Електронний документ. Вид. № 60/ІІІ-25
Видавець і виготовлювач:
Київський національний університет будівництва і архітектури
Проспект Повітряних Сил, 31, Київ, Україна, 03037
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 808 від 13.02.2002